

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет магістерської та
аспірантської підготовки
Кафедра менеджменту
природоохоронної діяльності

Магістерська кваліфікаційна робота

на тему: Управління економічною безпекою на підприємстві в
сучасних ринкових умовах

Виконав студент 2 курсу групи
МБА- 61 спеціальності 8.18010016
Бізнес-адміністрування
Ларіна Вікторія Валеріївна

Керівник к.е.н., доц.
Тонконога Ірина Василівна
Консультант _____

Рецензент к.е.н., доц.
Дем'яненко Світлана Георгіївна

Одеса 2017

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет магістерської та аспірантської підготовки
Кафедра менеджменту природоохоронної діяльності
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 8.18010016 Бізнес-адміністрування

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

"20" березня 2017 року

**З А В Д А Н Н Я
НА МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ СТУДЕНТУ**

Ларіної Вікторії Валеріївни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Управління економічною безпекою на підприємстві в сучасних ринкових умовах

керівник роботи Тонконога Ірина Василівна, к.е.н., доцент,

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом вищого навчального закладу від "13" березня 2017 року №61«С»

2. Строк подання студентом роботи 11 червня 2017 року

3. Вихідні дані до роботи Річна фінансова звітність ПрАТ "Виробниче об'єднання "Одеський консервний завод"

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

1. Теоретичні основи управління економічною безпекою підприємства

2. Аналіз рівня економічної безпеки на підприємстві ПрАТ "Виробниче об'єднання "Одеський консервний завод"

3. Шляхи підвищення економічної безпеки підприємства ПрАТ "Виробниче об'єднання "Одеський консервний завод

"

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

1. Структура економічної безпеки підприємства

2. Основні сутнісні характеристики економічної безпеки

3. Організаційна структура підприємства

4. Алгоритм проведення функціонального аналізу заходів із забезпечення необхідного рівня економічної безпеки ПрАТ "Виробниче об'єднання" Одеський консервний завод"

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання 20 березня 2017 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів магістерської роботи	Термін виконання етапів роботи	Оцінка виконання етапу	
			у %	за 4-х бальною шкалою
1.	Робота з літературними джерелами	20.03.17-29.03.17	90	відмінно
2.	Робота на розділом 1 «Теоретичні основи управління економічною безпекою підприємства»	30.03.17-16.04.17	90	відмінно
3.	Робота над розділом 2 «Аналіз рівня економічної безпеки на підприємстві ПрАТ "Виробниче об'єднання "Одеський консервний завод"»	17.04.17-7.05.17	90	відмінно
4.	Робота над розділом 3 «Шляхи підвищення економічної безпеки підприємства ПрАТ "Виробниче об'єднання "Одеський консервний завод"»	8.05.17-28.05.17	90	відмінно
5.	Оформлення роботи	29.05.17-11.06.17	90	відмінно
	Інтегральна оцінка виконання етапів календарного плану (як середня по етапам)		90	відмінно

Студент _____ Ларіна В.В.

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ Тонконога І.В.

(підпис)

(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

Вступ.....	7
Розділ 1. Теоретичні основи управління економічною безпекою підприємства.....	9
1.1 Методологічні підходи до визначення поняття «економічна безпека» підприємства.....	9
1.2 Класифікація економічної безпеки підприємства.....	30
1.3 Загрози економічним інтересам підприємства.....	37
Розділ 2. Аналіз рівня економічної безпеки на підприємстві ПрАТ «Виробниче об'єднання «Одеський консервний завод».....	49
2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства ПрАТ «Виробниче об'єднання «Одеський консервний завод».....	49
2.2 Фінансово-економічний аналіз діяльності ПрАТ «Виробниче об'єднання «Одеський консервний завод».....	53
2.3 Оцінка рівня економічної безпеки ПрАТ «Виробниче об'єднання «Одеський консервний завод».....	62
Розділ 3. Шляхи підвищення економічної безпеки підприємства ПрАТ "Виробниче об'єднання "Одеський консервний завод ".....	68
3.1 Засоби забезпечення економічної безпеки ПрАТ "Виробниче об'єднання "Одеський консервний завод".....	68
3.2 Загрози економічній безпеці підприємства та шляхи їх запобігання.....	73
3.3 Підвищення рівня економічної безпеки шляхом збільшення рентабельності доходу підприємства.....	77
Висновки.....	85
Список використаних джерел.....	89
Додатки.....	94

ВСТУП

Необхідність постійного забезпечення економічної безпеки підприємства зумовлюється об'єктивно наявним для кожного суб'єкта господарювання завданням забезпечення стабільності функціонування та досягнення головних цілей діяльності. Економічна криза ще більш збільшила різного роду небезпеки і загрози діяльності підприємств.

Аналіз діяльності підприємств показує, що перед ними гостро стоять питання, які пов'язані з фінансовою, виробничою, технологічною, інвестиційною та інформаційною сферами діяльності. На їхню діяльність також впливає макроекономічна нестабільність, структурна незбалансованість, неадекватне державне втручання. Тому підприємство, як первинна ланка національного господарства, для стабілізації фінансового стану, макроекономічного стану країни, повинно значну увагу приділяти своїй економічній безпеці.

Поняттю економічної безпеки підприємства та чинникам впливу на діяльність підприємства приділена увага в працях вітчизняних вчених, таких як: О.І. Барановський, І. О. Бланк, О. І. Захаров, П. Я. Пригунов, В. С. Сідак, М. І. Камлик, В. М. Геєць, М. О. Кизим, Т. С. Клебанова, О. І. Черняк, Шкарлет С. М. та ін [2 – 7].

Визначення або уточнення сутності та оцінки економічної безпеки різних рівнів економіки набувають особливої актуальності. Про це свідчить значна кількість наукових праць, які присвячені саме цій проблемі. Необхідно зазначити, що погляди більшості вчених щодо цієї проблеми, значно відрізняються, а іноді є протилежними, тобто тривають дискусії відносно концептуальних підходів до визначення сутності категорії «економічна безпека», щодо спектру функціональних складових цієї категорії, складу оціночних критеріїв, складових економічної безпеки тощо [1, с.63]. Саме тому актуальним на сьогодні залишається вивчення сутності

категорії «економічна безпека», її напрямів забезпечення, управління засобами захисту, виявлення спроб та фактів порушень та вживання заходів щодо їх нейтралізації, удосконалення структури економічної безпеки підприємства.

Метою дослідження є комплексне вивчення структури та функціональних складових економічної безпеки підприємства для управління економічною безпекою підприємства в умовах кризи. Досягнення поставленої мети зумовлює вирішення наступних завдань: визначити структуру, її сутність та складові економічної безпеки підприємства; проаналізувати функціональні складові в забезпеченні економічної безпеки підприємства.

У процесі виконання даної магістерської було використано сукупність загальних та специфічних наукових методів: порівняльний аналіз для визначення оцінки та критеріїв ефективності управління складовими економічної безпеки підприємства, наукового узагальнення – для формування завдань наукового дослідження, а також теоретичного узагальнення – для визначення теоретичних основ щодо змісту функціональних складових економічної безпеки підприємства.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Методологічні підходи до визначення поняття «економічна безпека» підприємства

В умовах економіки перехідного періоду, що характеризується широкою змінністю факторів зовнішнього і внутрішнього середовища функціонування підприємств, загрозами їх фінансовим інтересам з боку окремих суб'єктів господарювання, високим рівнем фінансових ризиків, одним з актуальних напрямків фінансового менеджменту стає забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Економічну безпеку підприємства характеризують якісні та кількісні показники, що залежать від спроможності керівництва підприємства та спеціалістів ефективно уникнути можливих загроз і ліквідувати шкідливі наслідки негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства.

Розглянемо сучасні визначення поняття «економічна безпека підприємства» різними авторами. Так, наприклад, Грунін О. А. визначає економічну безпеку підприємства як стан господарчого суб'єкта, у якому він при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів досягає послаблення, запобігання або захисту від існуючих небезпек та загроз або непередбачених обставин і в основному забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарчого ризику [8]. Олейніков Є. А. – «Стан найбільш ефективного використання ресурсів для подолання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства сьогодні і в майбутньому» [9].

Економічна безпека підприємств забезпечує виконання вимог національної безпеки. Однак виконання цих вимог можливе при достатній

економічній безпеці. Водночас виконання окремих вимог національної безпеки сприяє й економічній безпеці підприємств. Це обумовлено тим, що окремі напрями різних видів безпеки мають подвійне (і навіть більше) призначення, що забезпечує тісні взаємозв'язки між ними. Аналіз сутності цієї проблеми дозволяє на евристичному рівні сформулювати такі основні вимоги до економічної безпеки підприємства:

- економічна безпека країни має бути збалансована з іншими господарськими компонентами так, щоб, забезпечуючи безпеку, не завдавати збитків розвитку країни і добробуту громадян;

- розподіл ресурсів, які виділяються на потреби організації з урахуванням виконання першої вимоги, і фінансово-бюджетна політика держави мають бути ефективними у розумінні досягнення максимально можливого рівня вирішення всієї сукупності завдань щодо забезпечення безпеки країни;

- ритмічність економічного забезпечення організації повинна знаходитися у повній відповідності з бюджетним процесом. Кожний фінансовий рік повинен починатися з раціональним, затвердженим бюджетом. При виконанні бюджету слід гарантувати своєчасне надходження передбачених фінансових засобів.

В результаті дослідження стратегій підприємств-лідерів, порівняння з положеннями загальної теорії систем, принципами забезпечення економічної безпеки та заходами реагування на зміни зовнішнього середовища виявлено, що тип розвитку підприємств визначається видом його безпеки, що відображається в динаміці економічних показників. Кожному типу розвитку властиві специфічні фактори ризику, що зумовлюють особливості системи управління ними. Вибір стратегії розвитку є функцією від параметрів безпеки, що формують межі, в яких підприємство зберігає економічну цілісність в процесі реалізації обраної стратегії з урахуванням нових факторів ризику.

Таблиця 1.1

Типи розвитку промислових підприємств в контексті видів безпеки
складних систем

Тип розвитку підприємства	Основні процеси приросту вартості	Вид безпеки та характерні показники	Характеристика факторів ризику підприємства
Обмежений перспективний розвиток	операційні	Економічна безпека в короткостроковому періоді (показники ліквідності, платоспроможності)	Ендогенні фактори, визнані помилками при розробці базової конкурентної і функціональної стратегій підприємства
	Операційні	Економічна безпека в довгостроковому періоді (структура капіталу, джерела формування для забезпечення запасами та витратами)	
Просте відтворення	Інвестиційні	Статична економічна безпека (показники стійкості тренда кінцевих результатів діяльності)	Ендогенні фактори ризику, пов'язані зі зміною внутрішньо фірмових стандартів, опором персоналу до змін. Екзогенні фактори
Розширене відтворення	Інвестиційно-адаптаційні	Динамічна економічна безпека (характеристики показників зміни ресурсного потенціалу, економічної доданої вартості, інтегрального рівня безпеки підприємства)	інвестиційних рішень довгострокового характеру
Інтенсивний розвиток	Адаптаційно-інвестиційні		
Стійкий розвиток	Адаптаційно-інноваційні	Збалансована стійка безпека (параметри економічного потенціалу, частка ринку та конкурентоспроможності підприємства та окремих господарських одиниць)	Екзогенні фактори, обумовлені специфікою інноваційних процесів і довгостроковими рішеннями
Інноваційний розвиток			

Ефективність сучасних підприємств визначається стратегіями, спрямованими на активне використання внутрішнього потенціалу для зміни зовнішнього середовища, а не тільки до пристосування. При цьому активна адаптація є процесом, що створює приріст вартості підприємства.

Розглянемо структуру економічної безпеки підприємства як сукупність взаємопов'язаних організаційних, фінансово-економічних та

адміністративно-правових складових цілеспрямованого впливу на об'єкт управління, результатом якого має бути керована динаміка, що не допускає затяжних кризових явищ та банкрутства підприємства. Цьому мають сприяти прогнозування і планування діяльності, регулярний моніторинг та аналіз рівня економічної безпеки в поточному та перспективному періоді. В рамках моніторингу та аналізу рівня економічної безпеки підприємства необхідне використання системи показників і критеріїв як єдиної інформаційної бази для прийняття управлінських рішень щодо зміцнення економічної безпеки підприємства.

Далі в роботі звернемося до аналізу існуючих методологічних підходів до визначення понять економічної безпеки. Звернемо увагу на те, що поняття екологічної та економічної безпеки є досить дослідженими.

Стосовно економічної безпеки, її проблеми та завдання були предметом розгляду здебільшого закордонних фахівців до останнього часу. Аналіз визначень економічної безпеки, що існують у закордонній економічній літературі, представлений у багатьох роботах авторів [4-11].

Сьогодні дослідження проблеми економічної безпеки в наукових працях економістів пов'язані з розробкою актуальних аспектів теорії безпеки, характеристикою основних умов і факторів, що породжують загрози економіці. Автори, що працюють у цих напрямках, особливу увагу приділяють з'ясуванню сутності явища шляхом аналізу факторів і умов, критеріїв економічної безпеки, дослідження проблем вразливості національних економік, класифікації загроз економічної безпеки та механізмів їх локалізації. Вищезгадані питання знайшли відбиття в роботах закордонних учених: Л. Абалкіна, Л. Брауна, Б. Бузана, М. Дзлієва, Дж. Йочелсона, Х. Мауля, Х. Мальгрема, Х. Моргензана, А. Михайленко, Л. Мієрі, В. Сенчагова, М. Цилински і т.д.

Дослідники відзначають, що характерною рисою аналізу проблеми економічної безпеки, з погляду економістів 70-х років минулого століття, став перехід від концепції економічної безпеки, яка базувалась на

військовому факторі, з концепцією, у якій економічна безпека є наслідком незалежності держави від зовнішньоекономічної політики інших країн, а незалежність базується на сукупності умов і факторів внутрішнього середовища, зокрема економічної безпеки регіонів, підприємств, індивідів.

Так, Б. Бузан у своїх дослідженнях розглядає економічну безпеку як такий стан економіки, коли економічне благополуччя учасників відповідних суспільних відносин, стабільність внутрішнього ринку даної країни хоча і залежить від дії зовнішніх факторів, однак негативний вплив останніх нейтралізується резервами господарюючого суб'єкта, що дозволяє зберегти його стабільність [12], а Х. Моргензан визначає економічну безпеку як такий стан економіки, у результаті якого держава, з одного боку, гарантує індивідам певну, у тому числі і економічну безпеку, а з іншого боку, є джерелом загроз для них [13]. У цих підходах економічна безпека країни залежить від індивідуумів, їх цілей, від розстановки сил у суспільстві, від результату політичної боротьби та економічного курсу партії, яка здобула перемогу.

Х. Мауль пропонує визначати економічну безпеку як відсутність загроз економіці, що виходять від неконтрольованих політичних процесів [14]. Він вказує, що в ряді робіт загроза визначається відсутністю можливості максимального та стабільного доступу до сировинних ресурсів. Однак, з його погляду, такі визначення є досить вузькими.

К. Мердок у роботі, присвяченій дослідженню економічних факторів як об'єктів безпеки, уточнює перелік причин, що сприяють виникненню загроз безпеки [15]. До них він відносить зміни в обсягах і розподілі доходів і багатства, які погіршують стан економічних суб'єктів, і різкі зміни у рівні зайнятості, інфляції, доступу на ринок, поставці сировини і т.п., сповільнюють темпи економічного росту.

Б. Грієр у роботі «Європейська економічна система» [16] розглядає досвід планування економічної безпеки, заснованої на аналізі структури господарських зв'язків і типу їх проведення з метою захисту національної

економіки від зовнішніх факторів впливу. Такий підхід дає можливість вимірювати економічну безпеку коливаннями ВВП, диференційовано підходити до оцінки впливу різних факторів ризику.

В дослідженнях з проблем забезпечення економічної безпеки досить різнобічними є як визначення економічної безпеки, так і її критерії. Тому загальноприйняте трактування цього поняття поки відсутнє.

Так, В. Сенчагов [17-18] економічну безпеку визначає як такий стан економіки та інститутів влади, при яким забезпечується гарантований захист національних інтересів, соціально спрямований розвиток країни в цілому, достатній оборонний потенціал, навіть при найбільш несприятливих умовах розвитку внутрішніх і зовнішніх факторів.

А.В.Колосов [19] відзначає, що різновидом традиційного підходу стало розуміння економічної безпеки як здатності до забезпечення виживаності економіки країни у випадку природних нещасть і екологічних катастроф. З погляду автора, з економічною безпекою тією чи іншою мірою пов'язані також оперативне державне регулювання економіки та зовнішньоекономічної діяльності, захист навколишнього середовища і споживача, скорочення регіональної і соціальної нерівності, забезпечення зайнятості.

Існує ще багато варіантів трактування поняття «економічна безпека», вони характеризуються своєю різнонаправленістю та широким колом проблем використання, що стосуються міжнародних відносин, соціології, юриспруденції і т.д. При цьому майже всі вітчизняні дослідники використовують такі категорії «загроз», «пріоритетів», «критеріїв економічної безпеки» та їх «граничних значень».

Проаналізувавши усі вищезазначені поняття можна виділити три основні підходи до визначення економічної безпеки: через інтереси (національні, державні, суспільні і т.д.); через економічну незалежність (економіки від зовнішніх ринків, економічної політики від впливу ззовні) через стабільність або стійкість (національної економіки, економічного розвитку, соціально-економічної системи та ін.).

Найбільш розповсюдженими є поняття економічної безпеки як умови стабільності економічного розвитку або через інтереси. Частіше за все, цю проблему розглядають на регіональному рівні спираючись на визначення економічної безпеки через стабільність. Вираження економічної безпеки через «незалежність» практично ніколи не використовується в само, але є частиною визначення через «інтереси» або «стабільність». Найчастіше можна зустріти багатоскладові поняття, які включають декілька описаних підходів С. Глазьева [21], В. Загашвілі [22].

З метою досягнення найбільш високого рівня економічної безпеки підприємство має проводити роботу із забезпечення високого рівня безпеки основних функціональних складових. Структуру економічної безпеки підприємства представлено на рисунку 1.1.

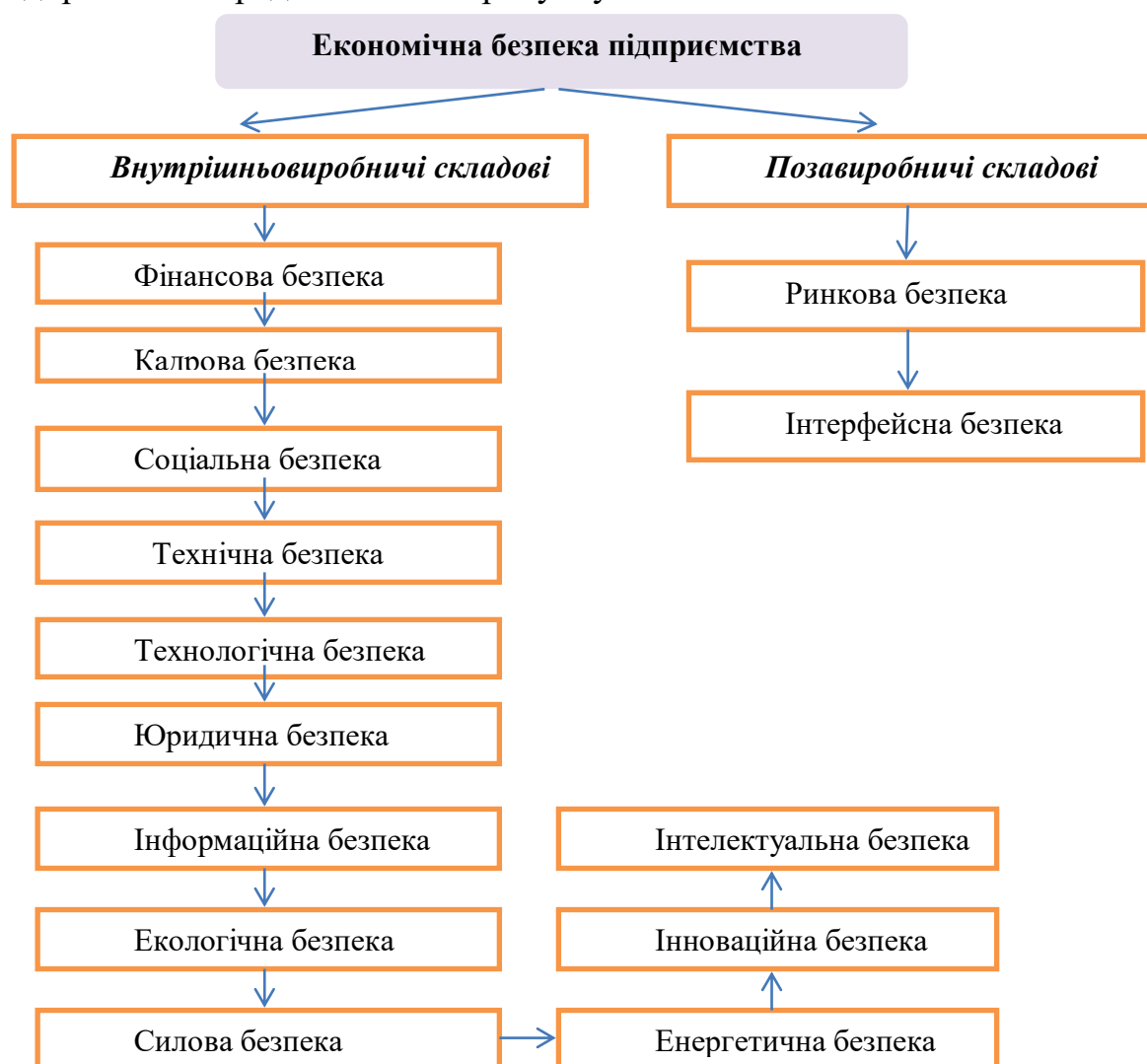

Рис.1.1. Структура економічної безпеки підприємства

Функціональні складові економічної безпеки підприємства – сукупність основних напрямів економічної безпеки підприємства, які за своїм змістом істотно відрізняються один від одного. Поняттю «фінансова безпека» приділяють увагу такі вчені, як Барановський О. І., Бланк І. О., Горячева К. С., Загорельська Т. Ю., Єрмошенко М. М., Камлик М. І., Копилов В. А., Сідак В. С. та інші [2, 3, 6].

Фінансова безпека підприємства – це такий стан підприємства, що характеризується збалансованістю і якістю різних фінансових інструментів, технологій і послуг, які використовує підприємство, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію власних фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів, а також забезпечувати ефективний і сталий розвиток фінансової системи [2].

Інтелектуальна складова – збереження та розвиток інтелектуального потенціалу підприємства. Головна умова забезпечення – здатність протистояти загрозам, за яких підприємство може зазнати суттєвих збитків, зниження темпів свого розвитку й зменшення капіталу [10].

Кадрова складова – наявність високоосвічених та кваліфікованих працівників, управлінського персоналу, відсутність масового відтоку фахівців, високий рівень їх підготовки [10].

Соціальна безпека підприємства має на меті не тільки його розвиток та реалізацію інтересів, а й задоволення матеріальних та нематеріальних потреб працівників. Теоретичні підходи до визначення поняття соціальної безпеки підприємства представлені у вигляді табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Теоретичні підходи до визначення поняття «соціальна безпека підприємства»

Автор	Визначення поняття	Ознака (характеристика)
Лугова В. М., Голубєва Т. В. [11, с. 70]	Створення системи взаємовигідних партнерських відносин між персоналом та керівництвом підприємства, що забезпечується задоволенням матеріальних та нематеріальних потреб працівників та реалізацією інтересів підприємства.	- взаємовигідні відносини на рівні підприємства між персоналом та керівництвом; - задоволення матеріальних та нематеріальних потреб працівників.
Омельчук С. С. [12, с. 208]	Полягає в забезпеченні прожиткового мінімуму працівникам підприємства, росту заробітної плати, системи мотивації й оплати праці за кінцевими результатами роботи, відповідності заробітної плати кваліфікації працівників.	- забезпечення прожиткового мінімуму працівника; - підтримка темпів зростання заробітної плати; - відповідність системи оплати і мотивації кінцевим результатам діяльності підприємства.
Безбожний В. Л. [13, с. 29]	Стан захищеності підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз, який досягається шляхом гармонізації та взаємоузгодження його інтересів відповідно до інтересів суб'єктів внутрішнього й зовнішнього середовища в часі та просторі.	- захищеність підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз; - гармонізація та взаємоузгодження інтересів підприємства та інтересів працюючих.
Ляш О. І. [14, с. 58]	Стан взаємозв'язку людських, корпоративних ресурсів і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективне використання персоналу для стабільного його функціонування та динамічного соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним загрозам.	- взаємозв'язок людських корпоративних ресурсів і підприємницьких можливостей; - ефективне використання персоналу і його стабільне функціонування; - динамічний соціальний розвиток; - захищеність від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Технічна складова – наявність високого технічного рівня виробництва: своєчасне виявлення загроз (стихійне лихо, пожежа, несанкціонований доступ на територію підприємства), виявлення протиправних дій з боку самих співробітників тощо [15].

Технологічна складова – високий технологічний рівень виробництва, що забезпечує конкурентоспроможність товарів і послуг та підприємства в цілому. З точки зору науковця А. Штангрета, технологічна безпека підприємства повинна характеризуватися такими ознаками: якість і відповідність технологічного процесу виробництва та основного капіталу потребам ринку; захищеність технологічної сфери від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз; здатність технологічної сфери забезпечувати високу конкурентоспроможність [16].

Юридична складова – усебічне правове забезпечення діяльності підприємства, дотримання чинного законодавства, правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства [6].

Інформаційна складова – ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення господарської діяльності підприємства, забезпечення захисту інформації, досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи усіх підрозділів [17].

Екологічна складова – дотримання чинних екологічних норм, мінімізація втрат від забруднення довкілля та руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан довкілля [17].

Силова складова – забезпечення фізичної та моральної безпеки персоналу підприємства, його капіталу і майна, комерційних інтересів [18].

Енергетична складова – захищеність енергетичного потенціалу підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз, що забезпечує його стабільний розвиток відповідно до статутних завдань. Зовнішні загрози: брак зовнішніх і внутрішніх інвестицій (підвищення цін на енергоносії, слабка платоспроможність). Внутрішні загрози: неефективна організація

виробничого процесу, недостатньо кваліфіковані працівники, високий ступінь спрацьованості основних засобів [19].

В структурі економічної безпеки особливе місце займає *інноваційна складова*. На думку Краснощоквої Ю. В., в інноваційній безпеці вирішальною умовою вважається дотримання та реалізація інтересів підприємства, а така безпека безпосередньо спрямована на формування необхідних і достатніх умов для збільшення можливостей створення та використання інновацій з метою розроблення та впровадження конкурентоспроможності продукції й технологій на рівні світових стандартів [20, с. 177]. Поряд з цим Максимова Т.С., Філімонова О.В., Лиштван К.В. [21, с. 181] під інноваційною безпекою підприємства розуміють послідовну, заплановану, цілеспрямовану, комплексну діяльність підприємства щодо зміни кожного з елементів бізнесу певного підприємства, викликану попитом, обумовлену науково-технічним прогресом і спрямовану на діючу організаційну структуру, технологічні процеси, стиль і методи управління, продукцією, що випускається, джерела сировини й матеріалів, ринки збуту.

Поняття "економічна безпека" як самостійний об'єкт управління є відносно новим, введеним в науковий обіг лише в останньому десятилітті. Воно комплексно і досить докладно розглядається сучасними дослідниками на макрорівні, як правило, в системі більш загальних категорій - "національної безпеки" або "економічної безпеки країни". На рівні господарюючих суб'єктів комплексне дослідження сутності поняття "економічна безпека" як самостійного об'єкта управління в сучасній літературі відображення ще не отримало і ідентифікується як правило, лише як один з елементів безпеки підприємства. У фінансовому менеджменті при досить глибоких дослідженнях окремих елементів економічної безпеки підприємства, пов'язаних із забезпеченням його фінансової стійкості, платоспроможності, нейтралізацією фінансових ризиків, в самостійний об'єкт управління вона також не інтегрована.

Необхідність комплексного підходу до формування економічної

безпеки підприємства, що забезпечує захист його фінансових інтересів в процесі розвитку, зумовлюють її виділення в самостійний об'єкт управління в загальній системі фінансового менеджменту. У зв'язку з цим виникає необхідність глибокого розгляду сутності поняття "економічна безпека підприємства", виявлення найбільш характерних його особливостей як об'єкта управління.

Поняття "фінансова безпека підприємства" є синтезованим, інтегруючим в собі сутнісні характеристики категорій "економічна безпека підприємства" та "фінанси підприємства". Ці категорії досить широко розглядаються в сучасній літературі, що дозволяє використовувати їх теоретичний базис і методологічний апарат при дослідженні найважливіших сутнісних характеристик поняття "фінансова безпека підприємства" як об'єкта управління. У світлі сучасної парадигми розглянутих базових категорій основні сутнісні характеристики поняття "економічна безпека підприємства" можуть бути сформульовані наступним чином (рис. 1.2).

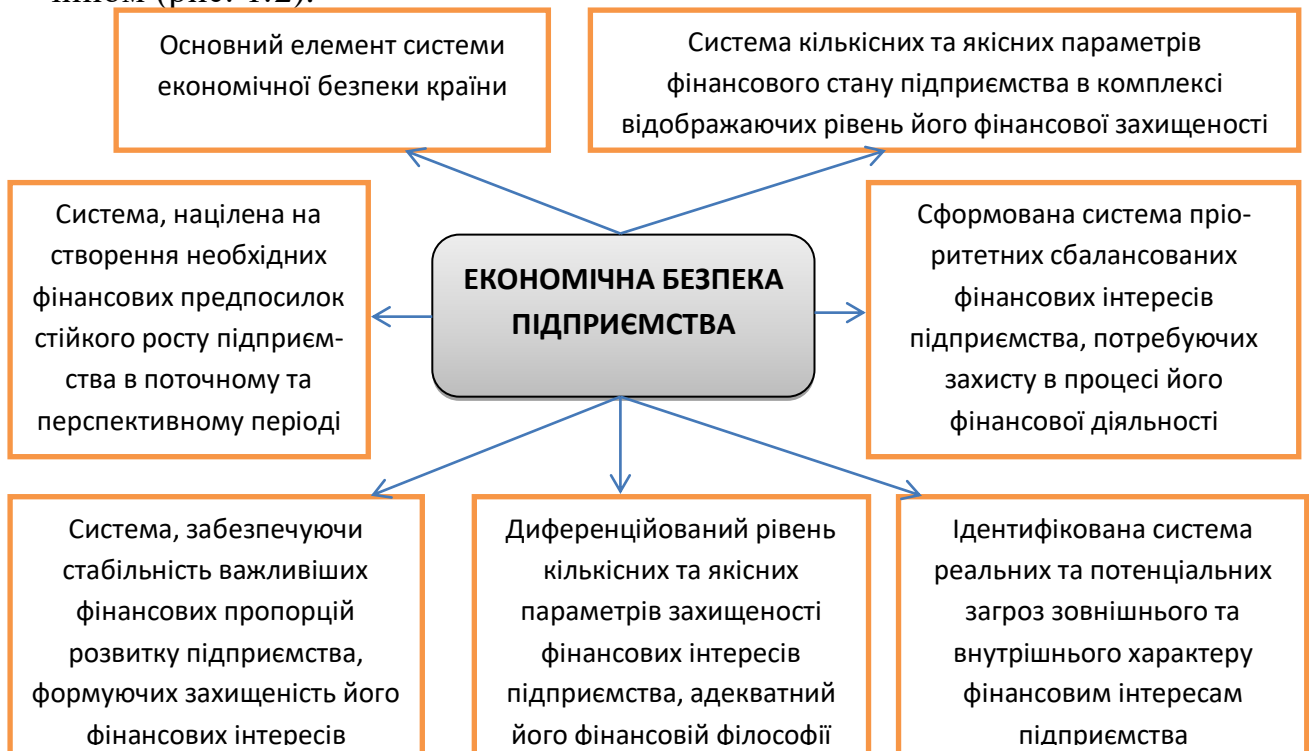

Рис. 1.1. Основні сутнісні характеристики економічної безпеки

підприємства як об'єкта управління

Предметна сутність економічної безпеки підприємства безпосередньо пов'язана з економічною сферою її прояву. Вона прямо інтегрована з категорією економічної безпеки підприємства, будучи одним з найважливіших її елементів. У загальному складі елементів економічної безпеки фінансова компонента ви ступає в ролі ведучої в силу основоположного значення рівня та структури фінансового потенціалу підприємства в забезпеченні цілей його економічного розвитку.

Провідна роль фінансової компоненти в загальній системі економічної безпеки підприємства визначається наступними основними положеннями.

Фінансова діяльність продукує основну форму ресурсного забезпечення реалізації економічної стратегії підприємства. Практично всі завдання економічного розвитку підприємства, розширення обсягу та оновлення складу його активів вимагають збільшення суми залучених фінансових ресурсів. Вибір джерел формування цих ресурсів, а також мінімізація вартості їх залучення в значній мірі визначають рівень економічної незалежності підприємства і ефективності його господарської діяльності. Отже, стратегія забезпечення фінансової безпеки підприємства є невід'ємною складовою частиною загальної стратегії його економічного розвитку

Операції, пов'язані з фінансовою діяльністю підприємства, носять стабільний характер, тобто здійснюються постійно. Це пов'язано з тим, що кожне підприємство в процесі свого розвитку потребує зовнішнього фінансування різних напрямків фінансової діяльності, а відповідно забезпечує постійне обслуговування фінансових ресурсів, залучених з зовнішніх джерел. Фінансові операції здійснюються навіть в умовах тимчасового повного припинення операційної діяльності підприємства в зв'язку з несприятливою кон'юнктурою товарного ринку або з інших причин (операції по стягненню дебіторської заборгованості; розрахунків з бюджетом та позабюджетними фондами; реалізації фінансових активів і

т.ін.); в цих випадках заходи забезпечення фінансової безпеки виступають на перший план в системі загальної економічної безпеки підприємства.

Фінансова діяльність відіграє пріоритетну роль в забезпеченні стабілізації економічного розвитку підприємства в цілому. Інструментом такої стабілізації виступають різні страхові та інші цільові грошові фонди на випадок непередбачених коливань кон'юнктури не тільки фінансового, але і товарного ринків, зниження обсягів операційної діяльності, а відповідно і операційного прибутку. Чим вище частка цих страхових та інших цільових фондів в загальній сумі використовуваного підприємством капіталу, тим відповідно вище рівень його економічної безпеки і можливості бути реалізованим завдань його економічного розвитку.

Ризики, пов'язані з фінансовою діяльністю підприємства (фінансові ризики) за своїми негативними наслідками відносяться до категорії найбільш небезпечних. Реалізація багатьох видів фінансових ризиків формує безпосередню загрозу втрати значної частини власного капіталу, ворожого поглинання, банкрутства та ліквідації підприємства.

Таким чином, виступаючи носієм фінансових заходів забезпечення ефективного економічного розвитку підприємства, фінансова безпека є об'єктом його економічного управління, покладеного на відповідні фінансові служби.

Економічна безпека є системою кількісних і якісних параметрів фінансового стану підприємства, в комплексі відображають рівень його фінансової захищеності. У даній сутнісній характеристиці поняття економічної безпеки підприємства слід виділити такі її складові:

Фінансова безпека підприємства висловлює певний аспект його фінансового стану, що відображає той чи інший рівень його фінансової захищеності. Хоча в роботах окремих дослідників зустрічаються і такі характеристики безпеки підприємства як форма поведінки господарюючого суб'єкта, міра гармонізації найважливіших напрямів його діяльності, форма суверенітету і інші, більшість авторів розглядає це поняття як стан його

захищеності, що оцінюється відповідним рівнем. Відповідно поняття фінансової безпеки підприємства адекватно характеризується як певний аспект його фінансового стану.

Фінансовий стан підприємства, що характеризує його фінансову безпеку, відбивається певною сукупністю параметрів. Сформована система таких параметрів становить найважливішу відмінну рису поняття фінансової безпеки підприємства від інших форм його безпеки. Ця сукупність параметрів формується на принципах системності, що дозволяє охарактеризувати фінансову безпеку підприємств як самостійну систему, що відрізняється від інших систем забезпечення функціонування підприємства.

Параметри системи фінансової безпеки підприємства вимагають чіткої кількісної та якісної детермінації. Така детермінація значень окремих параметрів дозволяє оцінювати рівень фінансової безпеки підприємства, формувати бажану її динаміку з урахуванням напрямків і особливостей його фінансової діяльності. При цьому слід мати на увазі, що кількісне або якісне зміна будь-якого з параметрів фінансової безпеки підприємства відповідно відбивається і на загальному її рівні. Кількісна і якісна детермінація параметрів фінансової безпеки формує унікальність її системи на кожному конкретному підприємстві.

В системі фінансової безпеки підприємства повинні розглядатись тільки пріоритетні фінансові інтереси, які відіграють найбільш важливу роль в забезпеченні його розвитку. Розгляд всіх фінансових інтересів, породжуваних різноманітними видами фінансових відносин підприємства на всіх рівнях його фінансової діяльності, буде істотно ускладнювати систему його фінансової безпеки і знижувати можливості реалізації комплексу передбачаються пріоритетних захисних заходів

Об'єктом забезпечення економічної безпеки виступає сформована система пріоритетних збалансованих фінансових інтересів підприємства, які

потребують захисту в процесі його фінансової діяльності. Ця сутнісна характеристика поняття фінансової безпеки підприємства є однією з найважливіших, тому що фінансові інтереси визначають не тільки основу побудови її системи, але формують напрямки розвитку всієї фінансової діяльності, її спонукальні мотиви. Чітко сформульовані фінансові інтереси породжують найбільш сильні стимули до активізації і підвищення ефективності фінансової діяльності підприємства, і навпаки, - без достатньої ідентифікації фінансових інтересів ця діяльність позбавляється необхідної цілеспрямованості.

В процесі розгляду цієї сутнісної характеристики поняття економічної безпеки підприємства слід звернути увагу на такі основні моменти:

В системі економічної безпеки підприємства повинні розглядатися тільки пріоритетні фінансові інтереси, які відіграють найбільш важливу роль в забезпеченні його розвитку. Розгляд всіх фінансових інтересів, породжуваних різноманітними видами фінансових відносин підприємства на всіх рівнях його фінансової діяльності, буде істотно ускладнювати систему його фінансової безпеки і знижувати можливості реалізації комплексу передбачаються пріоритетних захисних заходів.

Система пріоритетних фінансових інтересів повинна охоплювати не тільки поточні, а й довгострокові їх види. Це обумовлює стратегічну спрямованість фінансових інтересів підприємства, що розглядаються в системі його фінансової безпеки.

Пріоритетні фінансові інтереси підприємства в системі його фінансової безпеки повинні бути збалансовані з інтересами інших суб'єктів його фінансових відносин. Така збалансованість або гармонізація фінансових інтересів є найважливішою умовою підвищення ефективності формованої системи фінансової безпеки підприємства. В першу чергу така збалансованість фінансових інтересів підприємства повинна здійснюватись разом з фінансовими інтересами суб'єктів зовнішнього середовища його функціонування. У цьому випадку фінансова безпека підприємства буде

базуватись не тільки на власному фінансовому потенціалі, а й на фінансовому потенціалі його партнерів по господарській діяльності.

Основою формування економічної безпеки підприємства є ідентифікована система реальних і потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру його фінансовим інтересам. Спрямованість економічної діяльності підприємства на запобігання загрозам його фінансовим інтересам становить головну сутнісну характеристику поняття його економічної безпеки. Загрозами фінансовим інтересам підприємства слід вважати такі фактори (умови, дії), які перешкоджають повній реалізації цих інтересів в процесі розвитку підприємства.

При розгляді цієї сутнісної характеристики слід акцентувати увагу на таких основних положеннях:

Загрози фінансовим інтересам підприємства генеруються дією не всієї сукупності факторів, що впливають на здійснення його фінансової діяльності, а тільки окремих факторів, роблять деструктивний вплив і вимагають ідентифікації. У процесі такої ідентифікації необхідно визначати як склад таких факторів, роблять деструктивний вплив на реалізацію фінансових інтересів, так і можливі розміри збитку, що наноситься фінансовим інтересам підприємства - втрати прибутку, капіталу, упущеної вигоди і т.ін.

В системі економічної безпеки підприємства ідентифікуються не тільки реальні, а й потенційні загрози. Це пов'язано з тим, що в процесі формування системи фінансової безпеки повинен бути забезпечений необхідний захист як поточних, так і довгострокових (стратегічних) фінансових інтересів підприємства.

Поняття економічної безпеки підприємства включає захист його пріоритетних інтересів від загроз не тільки зовнішнього, але і внутрішнього характеру. Система таких загроз визначається в процесі дослідження факторів зовнішнього і внутрішнього фінансового середовища функціонування підприємства.

Серед усіх ідентифікованих загроз основна увага в системі забезпечення економічної безпеки підприємства акцентується на найбільш небезпечних їх видах. До таких загроз відносяться ті, які мають прямий вплив на можливості реалізації пріоритетних фінансових інтересів і призводять до досить відчутним для підприємства розмірами фінансового збитку.

Система економічної безпеки певного підприємства передбачає диференційований рівень кількісних і якісних параметрів захищеності фінансових інтересів, адекватний його фінансової філософії.

Процес формування економічної безпеки підприємства базується на фінансовій філософії певного підприємства, яка характеризує систему основопологаючих принципів здійснення його фінансової діяльності в цілому. Вона охоплює не тільки економічні, а й поведінкові позиції менеджерів, відповідно до яких організовується процес фінансового розвитку підприємства. Формою реалізації фінансової філософії в різних аспектах фінансової діяльності підприємства виступає конкретний тип фінансової політики.

У фінансовому менеджменті виділяють зазвичай три типи фінансової політики, що формується з окремих аспектів фінансової діяльності - агресивний, помірний і консервативний.

Агресивний тип фінансової політики характеризує стиль і методи прийняття управлінських рішень, орієнтований на досягнення найбільш високих результатів у фінансовій діяльності незалежно від рівня супроводжуючих її фінансових ризиків. При такому типі політики формування системи фінансової безпеки підприємства рівень прийнятих кількісних і якісних її параметрів в найменшій мірі забезпечує захищеність фінансових інтересів, але витрати на формування цієї системи є мінімальними.

Помірний тип фінансової політики характеризує стиль і методи прийняття управлінських рішень, орієнтованих на досягнення

середньогалузевих результатів фінансової діяльності при середньому рівні фінансових ризиків. При такому типі політики формування системи фінансової безпеки підприємства рівень прийнятих кількісних і якісних її параметрів забезпечує в цілому достатню захищеність фінансових інтересів при середньому рівні витрат на формування цієї системи.

Консервативний тип фінансової політики характеризує стиль і методи прийняття управлінських рішень, орієнтованих на мінімізацію фінансових ризиків. При такому типі політики формування системи фінансової безпеки підприємства рівень прийнятих кількісних і якісних її параметрів забезпечує найбільш високу захищеність фінансових інтересів при досить високих витратах на формування цієї системи.

Керуючись прийнятою фінансовою філософією підприємство самостійно вибирає конкретний тип політики формування системи фінансової безпеки, що зумовлює конкретний диференційований рівень кількісних і якісних параметрів захищеності його фінансових інтересів.

Економічна безпека підприємства являє собою систему, що забезпечує стабільність найважливіших фінансових пропорцій розвитку підприємства, які формують захищеність його фінансових інтересів. Система економічної безпеки підприємства може існувати, самоорганізовуватись і розвиватись тільки в тому випадку, якщо вона здатна бути стабільною. Під стабільністю системи економічної безпеки підприємства слід розуміти її здатність підтримувати відносно постійні параметри забезпечення захищеності фінансових інтересів при тривалих впливах деструктивних факторів зовнішнього і внутрішнього фінансового середовища, тобто зберігати свій фінансовий потенціал і основні структурні фінансові параметри.

Розглядаючи економічну безпеку підприємства як стабільну систему, слід звернути увагу на такі основні моменти:

Стабільність системи економічної безпеки підприємства розглядається як динамічна її характеристика. Це означає, що поряд з параметрами її статичного стану (відповідними прийнятим цільовим або нормативним

значенням цих параметрів в даному перспективному періоді в незміненому вигляді), вона може характеризуватися і стійкими тенденціями їх зміни в процесі розвитку (наприклад, стійкими темпами приросту власних фінансових ресурсів, сформованих з внутрішніх джерел).

Стабільність системи економічної безпеки підприємства не носить абсолютний характер. У процесі розвитку системи фінансової безпеки підприємства окремі значення її параметрів можуть носити циклічний (сезонні цикли, цикли господарської діяльності і т.п.) або кон'юнктурний характер. Але в процесі такої коливання окремих параметрів система фінансової безпеки підприємства зберігає передбачений рівень захищеності фінансових інтересів.

На окремих етапах свого розвитку система економічної безпеки підприємства може стрибкоподібно змінюватися, виходячи на новий рівень параметрів своєї стабільності. До таких періодів можуть бути віднесені перехід підприємства до нової стадії життєвого циклу, який переживає фінансову кризу, його реорганізація і т.п.

Найважливішою цільовою спрямованістю системи економічної безпеки підприємства є виробництво необхідних фінансових передумов сталого зростання підприємства в поточному і перспективному періоді. Як і всі функціональні системи фінансового менеджменту, система забезпечення економічної безпеки підпорядкована головній меті - забезпеченню зростання ринкової вартості підприємства. Цю спільну мету функціонування підприємства система його економічної безпеки підтримує своїм головним цільовою установкою - забезпеченням фінансових передумов сталого зростання підприємства в поточному і довгостроковому періоді.

Така цільова спрямованість системи економічної безпеки підприємства виходить з того, що можливості стійкого його зростання забезпечуються насамперед найважливішими параметрами його фінансового стану. Здатність зберігати і нарощувати свій фінансовий потенціал, забезпечувати реалізацію своїх фінансових інтересів, зберігати необхідний рівень

фінансової незалежності і стабільності, складаючи основний зміст поняття економічної безпеки підприємства, є одночасно найважливішими фінансовими передумовами забезпечення його сталого зростання.

Процес переходу підприємства до стійкого зростання, підтримуваний системою його економічної безпеки, передбачає диференціацію цільової спрямованості формування цієї системи в короткостроковому і довгостроковому періоді.

У короткостроковому періоді мета і завдання формування системи економічної безпеки підприємства, що забезпечують його перехід до стійкого зростання, повинні бути орієнтовані на стабілізацію його фінансового стану, при якому закладаються початкові основи майбутнього сталого розвитку.

У довгостроковому (стратегічному) періоді мета і завдання системи економічної безпеки підприємства повинні бути орієнтовані на збереження найважливіших фінансових пропорцій, що забезпечують його стійке зростання і постійне зростання ринкової вартості.

Проведений огляд найбільш істотних характеристик економічної безпеки підприємства показує наскільки багатоаспектним і складним є це поняття. При цьому всі розглянуті характеристики, що відображають особливості поняття економічної безпеки підприємства, тісно взаємопов'язані і вимагають комплексного відображення при визначенні його сутності. З урахуванням розглянутих основних характеристик сутність поняття економічної безпеки підприємства в найбільш узагальненому вигляді може бути сформульована таким чином:

Економічна безпека підприємства являє собою кількісно і якісно детермінований рівень його фінансового стану, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової

філософії і створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого зростання в поточному і перспективному періоді.

1.2 Класифікація економічної безпеки підприємства

Економічна безпека підприємства характеризується багатьма її видами. У зв'язку з цим, з метою ефективного і цілеспрямованого формування системи фінансової безпеки підприємства необхідно систематизовано її термінологію. Таку систематизацію пропонується здійснювати за такими основними класифікаційними ознаками:

1. Рівень фінансової діяльності.
2. Функціональний вид фінансової діяльності.
3. Характер прояву загроз фінансовим інтересам
4. Джерело загроз фінансовим інтересам.
5. Характер використовуваних механізмів захисту фінансових інтересів.
6. Спрямованість використовуваних механізмів захисту фінансових інтересів.
7. Часовий період.
8. Рівень захищеності фінансових інтересів.
9. Стійкість параметрів, що забезпечують захист фінансових інтересів.
10. Легітимність використовуваних методів захисту фінансових інтересів.

Класифікація видів економічної безпеки підприємства в розрізі пропонованих класифікаційних ознак представлена в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Класифікація видів економічної безпеки підприємства

Ознака класифікації	Класифікаційні види
1	2
1. Рівень фінансової діяльності	<ul style="list-style-type: none"> • Економічна безпека підприємства в цілому • Економічна безпека окремих структурних підрозділів ("центрів відповідальності") підприємства • Економічна безпека окремих господарських операцій підприємства
2. Функціональний вид фінансової діяльності	<ul style="list-style-type: none"> • Економічна безпека інвестиційної діяльності підприємства • Економічна безпека кредитної діяльності підприємства • Економічна безпека емісійної діяльності підприємства • Економічна безпека інноваційної діяльності підприємства • Економічна безпека інших видів фінансової діяльності підприємства
3. Характер прояву загроз фінансовим інтересам	<ul style="list-style-type: none"> • Економічна безпека підприємства, орієнтована на нейтралізацію реальних загроз • Економічна безпека підприємства, орієнтована на запобігання потенційних загроз
4. Джерело загроз фінансовим інтересам	<ul style="list-style-type: none"> • Економічна безпека, орієнтована на захист фінансових інтересів підприємства від зовнішніх загроз (зовнішня фінансова безпека) • Економічна безпека, орієнтована на захист фінансових інтересів підприємства від внутрішніх загроз (внутрішня фінансова безпека)
5. Характер використовуваних механізмів захисту фінансових інтересів	<ul style="list-style-type: none"> • Економічна безпека підприємства, що забезпечується внутрішніми механізмами захисту фінансових інтересів • Економічна безпека підприємства, що забезпечується зовнішніми механізмами захисту фінансових інтересів
6. Спрямованість використовуваних механізмів захисту фінансових інтересів	<ul style="list-style-type: none"> • Економічна безпека, що обмежує деструктивний вплив окремих факторів на фінансові інтереси підприємства • Економічна безпека, забезпечує компенсацію шкоди, що завдається реалізованими погрозами фінансовим інтересам підприємства

Продовження таблиці 1.2

7. Часовий період	<ul style="list-style-type: none"> • Економічна безпека, забезпечує захист фінансових інтересів підприємства в поточному періоді (короткострокова економічна безпека) • Економічна безпека, забезпечує захист фінансових інтересів підприємства в стратегічному періоді (довгострокова економічна безпека)
8. Рівень захищеності фінансових інтересів	<ul style="list-style-type: none"> • Висока економічна безпека підприємства • Нормальна економічна безпека підприємства • Низька (недостатня) економічна безпека підприємства
9. Стійкість параметрів, що забезпечують захист фінансових інтересів	<ul style="list-style-type: none"> • Стійка економічна безпека підприємства • Нестійка економічна безпека підприємства
10. Легітимність використовуваних методів захисту фінансових інтересів	<ul style="list-style-type: none"> • Економічна безпека підприємства, що забезпечується легітимними методами • Економічна безпека підприємства, що забезпечується нелегітимними методами

Розглянемо більш детально окремі види економічної безпеки підприємства згідно з приведеною їх класифікацією за основними ознаками.

1. За рівнем фінансової діяльності виділяють наступні види економічної безпеки:

- Економічна безпека підприємства в цілому. Це найбільш агрегований вид економічної безпеки, який інтегрує всі методи захисту фінансових інтересів від різних загроз по підприємству в цілому.

- Економічна безпека окремих структурних підрозділів ("центрів відповідальності") підприємства. Така, диференціація економічної безпеки визначає даний її вид як самостійний об'єкт управління в системі організаційно-господарського побудови підприємства.

- Економічна безпека окремих господарських операцій підприємства. У загальній системі економічної безпеки підприємства такий її вид слід розглядати як первинний об'єкт самостійного управління.

1. За функціональним увазі фінансової діяльності, економічна безпека

підприємства розділяється наступним чином:

- Економічна безпека інвестиційної діяльності підприємства. Вона характеризує систему методів захисту інтересів підприємства від загроз в сфері реального і фінансового інвестування.

- Економічна безпека кредитної діяльності підприємства. Така локальна система фінансової безпеки підприємства може вибудовуватися для захисту його інтересів від загроз з боку покупців, яким надається комерційний (товарний) або споживчий кредит.

- Економічна безпека емісійної діяльності підприємства. Система цього виду фінансової безпеки підприємства пов'язана з використанням механізмів його захисту від загроз втрати контрольного пакета акцій, зниження ринкової вартості акцій додаткових емісій, можливістю недостатнього обсягу їх реалізації на первинному фондовому ринку.

- Економічна безпека інноваційної діяльності підприємства. Даний вид економічної безпеки підприємства пов'язаний із забезпеченням захисту його інтересів від загроз в процесі використання нових фінансових інструментів, впровадження прогресивних фінансових технологій, формування нових організаційних структур управління фінансовою діяльністю тощо.

Економічна безпека інших видів фінансової діяльності підприємства. Такі види економічної безпеки підприємства можуть формуватись для захисту фінансової інформації, захисту активів від зловживань і крадіжок, захисту фінансових менеджерів і т.п.

1. За характером прояву загроз фінансовим інтересам виділяють наступні два види економічної безпеки підприємства:

- Економічна безпека підприємства, орієнтована на нейтралізацію реальних загроз. Така система безпеки будується як відгук на притаманні реальні загрози фінансовим інтересам підприємства (реальний фінансова криза підприємства, реальна загроза його ворожого поглинання і т.п.) і характеризується терміновістю заходів реагування.

• Економічна безпека підприємства, орієнтована на запобігання потенційних загроз. Цей вид безпеки спрямований на захист фінансових інтересів підприємства від ідентифікованих можливих загроз в майбутньому періоді і носить, як правило, превентивний характер.

2. За джерелами загроз фінансовим інтересам виділяють наступні види економічної безпеки підприємства:

- Економічна безпека, орієнтована на захист фінансових інтересів підприємства від зовнішніх загроз (зовнішня фінансова безпека). Цей вид фінансової безпеки характеризує систему захисту фінансових інтересів від несприятливих макроекономічних факторів, деструктивної поведінки партнерів підприємства по фінансових операціях або його конкурентів.
- Економічна безпека, орієнтована на захист фінансових інтересів підприємства від внутрішніх загроз (внутрішня фінансова безпека). Система цього виду фінансової безпеки будується для захисту фінансових інтересів підприємства від загроз, що генеруються чинниками внутрішнього фінансового середовища його функціонування.

За характером використовуваних механізмів захисту фінансових інтересів розрізняють наступні види економічної безпеки:

Економічна безпека підприємства, що забезпечується внутрішніми механізмами захисту фінансових інтересів. Механізми такого захисту формуються в рамках самого підприємства.

- Економічна безпека підприємства, що забезпечується зовнішніми механізмами захисту фінансових інтересів. Система таких механізмів може включати зовнішнє страхування фінансових ризиків, зовнішню фінансову санацію і т.п.

3. За спрямованістю використовуваних механізмів захисту фінансових інтересів фінансова безпека підприємства поділяється на два основних види:

- Економічна безпека, що обмежує деструктивний вплив окремих факторів на

фінансові інтереси підприємства. В основі системи економічної безпеки підприємства такого виду лежить комплекс заходів по уникненню окремих видів загроз або зниження ймовірності їх реалізації.

- Економічна безпека, забезпечує компенсацію шкоди, що завдається реалізованими загрозами фінансовим інтересам підприємства. В основі даного виду системи фінансової безпеки підприємства лежить комплекс заходів з мінімізації або компенсації суми фінансового збитку при реалізації ідентифікованих загроз.

4. За часовим періодом виділяють наступні два види економічної безпеки підприємства:

- Економічна безпека підприємства, яка забезпечує захист фінансових інтересів підприємства в поточному періоді (короткострокова фінансова безпека). Цей вид фінансової безпеки забезпечує захист фінансових інтересів підприємства від загроз короткострокової дії за окремими фінансовими операціями, що завершуються в рамках до одного року.

- Фінансова безпека підприємства, що забезпечує захист фінансових інтересів підприємства в стратегічному періоді (довгострокова фінансова безпека). Такий вид фінансової безпеки включає комплекс (заходів захисту стратегічних інтересів підприємства від загроз.

5. За рівнем захищеності фінансових інтересів розрізняють наступні види фінансової безпеки:

- Висока економічна безпека підприємства. Такий вид фінансової безпеки характеризує звичайно результат консервативної політики її формування.

- Нормальна економічна безпека підприємства. Цей рівень параметрів безпеки відображає, як правило, результати помірної політики її формування.

- Низька (недостатня) економічна безпека підприємства. Цей вид безпеки характеризує зазвичай рівень її параметрів при здійсненні агресивної політики її формування.

Для оцінки рівня захищеності фінансових інтересів на підприємстві може бути розроблена система критеріальних значень найважливіших

параметрів безпеки.

6. За стійкістю параметрів, що забезпечують захист фінансових інтересів, економічна безпека поділяється на два види:

- Стійка економічна безпека підприємства, яка характеризується низьким рівнем коливання значень основних її параметрів в динаміці.
- Нестійка економічна безпека підприємства, яка характеризується високим рівнем коливання в динаміці значень основних її параметрів.

Міра коливання значень окремих параметрів фінансової безпеки визначається на основі середньо-квадратичного (стандартного) відхилення або коефіцієнта варіації. Види параметрів і їх критеріальні значення підприємство встановлює самостійно.

7. За легітимності використовуваних методів захисту фінансових інтересів поділяють такі види економічної безпеки:

- Економічна безпека підприємства, що забезпечується легітимними методами. Вона характеризується системою методів захисту фінансових інтересів підприємства, які повністю відповідають чинним в країні правовим нормам.
- Економічна безпека підприємства, що забезпечується нелегітимними методами. Вона характеризується використанням методів захисту фінансових інтересів підприємства від загроз, які суперечать чинним правовим нормам і підлягають покаранню.

Викладена класифікація дозволяє цілеспрямовано здійснювати формування і оцінку фінансової безпеки підприємства.

1.3 Загрози економічним інтересам підприємства

Найважливішою вихідною передумовою формування системи економічної безпеки підприємства, поряд з визначенням пріоритетних фінансових інтересів, є ідентифікація загроз їх реалізації. Від того, наскільки точно і повно ідентифікований склад загроз економічним інтересам, оцінено рівень інтенсивності їх прояву та можливої шкоди, залежить ефективність побудови всієї системи економічної безпеки підприємства.

Поняття "загроза" є наріжним в понятійному апараті, пов'язаному з формуванням будь-яких систем безпеки. У сучасній літературі широко розглядаються не тільки економічні загрози, а й загрози політичні, соціальні, техногенні і т.п. Досить широкий і рівень розгляду цих загроз - від загроз особистості до міжнародних, глобальних загроз. У фінансовій сфері загрози інтересам розглядаються зазвичай на макрорівні - на рівні підприємств самостійне їх вивчення ще не проводилось (за винятком згадок про них при дослідженні поняття "загрози економічним інтересам підприємства"). Разом з тим, основні методологічні підходи до дослідження сутності поняття "загроза" дозволяють досить повно сформулювати поняття "загрози економічним інтересам підприємства" з урахуванням специфіки їх прояву в його фінансовій діяльності.

Для визначення поняття "загроза економічним інтересам підприємства" необхідно в першу чергу розглянути найважливіші сутнісні його характеристики.

Загроза фінансовим інтересам підприємства є об'єктивним явищем, найбільш широко виявляється в умовах ринкової економіки. Вона супроводжує практично всі види фінансових операцій і напрямків фінансової діяльності і проявляється незалежно від того, чи враховується вона суб'єктами фінансового управління чи ні. Навіть коли вона породжена

дією не тільки об'єктивних чинників, а й суб'єктів фінансових відносин підприємства, об'єктивна її природа залишається незмінною, так як ґрунтується на прояві об'єктивних економічних законів суспільного розвитку. З урахуванням розглянутої предметної спрямованості загрози - фінансових інтересів - вона має економічну природу і входить в систему економічних понять, що характеризують фінансові відносини підприємства.

Загроза фінансовим інтересам є формою вираження протиріч між ними і фінансової середовищем функціонування підприємства. Фінансова система підприємства являє собою єдиний економічний організм, в кожній з підсистем якого - інвестиційному, кредитному, емісійному і т.д. зароджуються і розвиваються різні протиріччя між фінансовими інтересами і фінансової середовищем їх реалізації. Саме ці протиріччя і приймають форму загроз як окремим фінансовим інтересам підприємства, так і всієї їх сукупності. Як конкретна форма вираження окремих протиріч кожна загроза носить предметний характер і може бути ідентифікована за основними своїми параметрами. При цьому слід мати на увазі, що конкретна форма загрози і її параметри можуть бути ідентифіковані лише після того, як визначена система фінансових інтересів підприємства - одна зі сторін можливих протиріч. Відсутність фінансового інтересу підприємства породжує і відсутність загроз його реалізації.

Загроза фінансовим інтересам підприємства являє собою форму деструктивного впливу різних чинників і умов на можливість їх реалізації у відповідному фінансовому середовищі. Джерелом загроз фінансовим інтересам підприємства є певні фактори і умови, притаманні в зовнішньому і внутрішньому фінансовому середовищі його функціонування. При цьому слід мати на увазі, що кожен з розглянутих факторів (умов) по відношенню до можливості реалізації фінансових інтересів може бути як деструктивним, так і сприятливим; поняття загрози відображає тільки деструктивний вплив відповідного фактора (умови).

Крім того, слід враховувати, що один і той же фактор (умова) на різні фінансові інтереси підприємства може одночасно надавати як деструктивний, так і сприятливий вплив (наприклад, фактор інфляції надає протилежний вплив на фінансові інтереси, пов'язані з формуванням дебіторської і кредиторської заборгованості). Це дає підставу стверджувати, що джерелом загроз не є деструктивні чинники (як це часто зазначається в сучасній літературі з питань безпеки систем), а деструктивний вплив конкретних факторів (умов) на можливість реалізації конкретних фінансових інтересів підприємства.

Загроза фінансовим інтересам підприємства носить імовірнісний характер реалізації. Властивість ймовірності реалізації є реальним атрибутом будь-якої загрози фінансовим інтересам підприємства, навіть якщо рівень цієї ймовірності не завжди може бути ідентифікований фінансовими менеджерами (наприклад, загроза, що реалізується "в умовах невизначеності"). Ця характеристика загрози дозволяє детермінувати ступінь інтенсивності деструктивного впливу окремих факторів (умов) на можливість реалізації конкретних фінансових інтересів підприємства. Незважаючи на об'єктивну природу цієї характеристики загрози фінансовим інтересам підприємства, оцінка рівня її ймовірності носить суб'єктивний характер, так як визначається різним ступенем повноти та достовірності інформативної бази, кваліфікацією фінансових менеджерів, використовуваними методами і іншими факторами.

Загрози фінансовим інтересам не є постійними і змінюються в процесі фінансового розвитку підприємства. Ця характеристика відображає динамізм всіх основних параметрів загроз фінансовим інтересам - їх видів (по відношенню до конкретних фінансових інтересам), інтенсивності прояву і ймовірності реалізації, розмірів можливого фінансового збитку і т.п.). Ступінь цього динамізму визначається, з одного боку, зміною системи фінансових інтересів, а з іншого, - зміною факторів і умов зовнішнього і внутрішнього фінансового середовища, а також складу суб'єктів

фінансових відносин підприємства в процесі його фінансового розвитку.

Розглянуті найважливіші сутнісні характеристики загрози фінансовим інтересам підприємства дозволяють наступним чином сформулювати це поняття:

Загроза фінансовим інтересам є формою вираження їх протиріч з фінансової середовищем функціонування підприємства, яка відображатиме реальну або потенційну можливість прояву деструктивного впливу різних чинників і умов на їх реалізацію в процесі фінансового розвитку і приводить до прямого або непрямого економічного збитку.

Загрози фінансовим інтересам характеризуються різноманіттям видів і з метою якнайповнішої їх ідентифікації при побудові системи фінансової безпеки підприємства вимагають певної класифікації. У складі основних класифікаційних ознак загроз фінансовим інтересам підприємства пропонується виділити наступні:

1. Рівень фінансової діяльності.
2. Функціональний вид фінансової діяльності.
3. Об'єктна спрямованість.
4. Характер прояву.
5. Джерела виникнення.
6. Характер походження.
7. Часовий період.
8. Рівень ймовірності реалізації.
9. Розмір можливого збитку.
10. Можливість передбачення.

Класифікація видів загроз фінансовим інтересам підприємства в розрізі пропонованих класифікаційних ознак приведена в табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Класифікація видів загроз фінансовим інтересам підприємства

Ознака класифікації	Класифікаційні види
1	2
1. Рівень фінансової діяльності	<ul style="list-style-type: none"> • Загрози фінансовим інтересам підприємства в цілому • Загрози фінансовим інтересам окремих структурних підрозділів ("центрів відповідальності") підприємства • Загрози фінансовим інтересам здійснення окремих господарських операцій підприємства
2. Функціональний вид фінансової діяльності	<ul style="list-style-type: none"> • Загрози, що проявляються в сфері інвестиційної діяльності підприємства • Загрози, що виявляються в сфері кредитної діяльності підприємства • Загрози, що проявляються в сфері емісійної діяльності підприємства • Загрози, що виявляються в сфері інноваційної діяльності підприємства • Загрози, що проявляються в сфері інших видів фінансової діяльності підприємства
3. Об'єктна спрямованість	<ul style="list-style-type: none"> • Загрози фінансовим операціям підприємства • Загрози активів підприємства • Загрози фінансової інформації підприємства • Загрози фінансових технологій підприємства • Загрози фінансовій персоналу (фінансовим менеджерам) підприємства
4. Характер прояву	<ul style="list-style-type: none"> • Реальні загрози фінансовим інтересам підприємства • Потенційні загрози фінансовим інтересам підприємства
5. Джерела виникнення	<ul style="list-style-type: none"> • Загрози, які генеруються факторами і умовами зовнішнього фінансового середовища (зовнішні загрози) • Загрози, які генеруються факторами і умовами внутрішнього фінансового середовища (внутрішні загрози)
6. Характер походження	<ul style="list-style-type: none"> • Загрози, які генеруються дією об'єктивних чинників і умов • Загрози, які генеруються діями суб'єктів фінансових відносин підприємства

Продовження таблиці 1.3

7. Часовий період	Поточні загрози фінансовим інтересам підприємства Довготривалі загрози фінансовим інтересам підприємства
8. Рівень ймовірності реалізації	Загрози фінансовим інтересам з низьким рівнем ймовірності реалізації Загрози фінансовим інтересам із середнім рівнем ймовірності реалізації Загрози фінансовим інтересам з високим рівнем ймовірності реалізації • Загрози фінансовим інтересам, рівень
9. Розмір можливого збитку	Загрози фінансовим інтересам з допустимим рівнем шкоди • Загрози фінансовим інтересам з критичним рівнем шкоди загрози фінансовим інтересам з катастрофічним рівнем шкоди
10. Можливість передбачення	• Прогнозовані (передбачувані) загрози фінансовим інтересам підприємства • Непрогнозовані (непередбачувані) загрози фінансовим інтересам підприємства

Розглянемо більш докладно склад окремих видів загроз фінансовим інтересам підприємства.

За рівнем фінансової діяльності загрози фінансовим інтересам пропонується поділяти на наступні види:

- Загрози фінансовим інтересам підприємства в цілому. Це найбільш агрегований вид загроз, який протидіє реалізації фінансових інтересів підприємства в цілому.

- Загрози фінансовим інтересам окремих структурних підрозділів ("центрів відповідальності") підприємства. Цей рівень загроз диференціює їх в розрізі структурних підрозділів підприємства, що використовують різні стратегії фінансового розвитку (стратегії його "бізнес-одиниць") і формують різну систему фінансових інтересів.

- Загрози фінансовим інтересам здійснення окремих господарських операцій підприємства. Такий тип загроз фінансовим інтересам характеризує особливості їх формування в розрізі конкретних типів

політики здійснення різних господарських операцій.

Загрози, що проявляються в сфері інвестиційної діяльності підприємства. Вони характеризують систему загроз фінансовим інтересам підприємства в сфері здійснення реальних і фінансових інвестицій.

- Загрози, що проявляються в сфері кредитної діяльності підприємства. Така локальна система загроз фінансовим інтересам може ідентифікуватися при наданні покупцям продукції підприємства комерційного (товарного) або споживчого кредиту.

- Загрози, що проявляються в сфері емісійної діяльності підприємства. Цей вид загроз пов'язаний з фінансовими інтересами, їх виявляють у процесі залучення власного капіталу із зовнішніх джерел шляхом додаткової емісії акцій.

- Загрози, що проявляються в сфері інноваційної діяльності підприємства. Система загроз фінансовим інтересам цього виду розглядається в процесі використання підприємством нових фінансових інструментів, впровадження прогресивних фінансових технологій, нових організаційних структур управління фінансовою діяльністю тощо

- Загрози, що проявляються в сфері інших видів фінансової діяльності підприємства. Вони ідентифікуються за фінансовим інтересам підприємства в процесі здійснення інших (крім вище розглянутих) видів його фінансової діяльності.

1. За об'єктною спрямованістю загрози фінансовим інтересам поділяються в розрізі наступних основних видів:

- *Загрози фінансовим операціям підприємства.*
- *Загрози активів підприємства.*
- *Загрози фінансової інформації підприємства.*
- *Загрози фінансовій персоналу (фінансовим менеджерам) підприємства.*

Такі види загроз фінансовим інтересам підприємства ідентифікуються при побудові відповідних локальних систем його фінансової безпеки.

2. За характером прояву виділяють реальні і потенційні загрози фінансовим інтересам підприємства.

- Реальні загрози фінансовим інтересам підприємства характеризують ті їх види, які вже проявилися в його фінансовій діяльності і вимагають негайного реагування (реальна загроза ворожого поглинання, реальна загроза банкрутства і т.п.).

Потенційні загрози фінансовим інтересам пред'явлення прийняття характеризують ті їх види, можливість прояву яких очікується в майбутньому періоді у зв'язку зі зміною факторів і умов фінансового середовища.

3. За джерелами виникнення загрози фінансовим інтересам поділяють наступним чином:

- Загрози, які генеруються факторами і умовами зовнішнього фінансового середовища (зовнішні загрози). Цей вид загроз фінансовим інтересам підприємства пов'язаний з несприятливою динамікою макроекономічних чинників, деструктивною поведінкою партнерів підприємства з фінансових операцій або його конкурентів.

- Загрози, які генеруються факторами і умовами внутрішнього фінансового середовища. Такі загрози фінансовим інтересам проявляються в рамках самого підприємства (наприклад, недостатній рівень кваліфікації фінансових менеджерів, неефективна організаційна структура управління фінансовою діяльністю тощо).

4. За характером походження виділяють наступні види загроз фінансовим інтересам:

- Загрози, які генеруються дією об'єктивних чинників і умов. Основним джерелом загроз цього виду виступає несприятлива динаміка факторів макроекономічного розвитку (інфляція, погіршення інвестиційного клімату, зміна облікової ставки національного банку і т.п.), впливати на яку підприємство не має можливості.

- Загрози, які генеруються дією суб'єктів фінансових відносин

підприємства. Джерелом таких загроз можуть виступати суб'єкти як зовнішніх (конкуренти, інвестори, покупці продукції і т.п.), так і внутрішніх (менеджери, інший персонал) фінансових відносин підприємства.

- За тимчасового періоду розділяють поточні і довгострокові загрози фінансовим інтересам.

- Поточні загрози фінансовим інтересам підприємства характеризують загрози короткострокової дії, які проявляються в рамках до одного року. Їх прояв завершується, як правило, із закінченням окремих фінансових операцій або заходів.

- Довгострокові загрози фінансовим інтересам підприємства. Цей вид загроз пов'язаний з реалізацією стратегічних фінансових інтересів підприємства і довгострокових фінансових його операцій тривалістю більше одного року.

5. За рівнем імовірності реалізації в сучасній фінансовій практиці загрози фінансовим інтересам поділяються наступним чином:

- Загрози фінансовим інтересам підприємства з низьким рівнем імовірності реалізації. До такого виду відносять загрози, ймовірність реалізації яких (вимірювана коефіцієнтом варіації) не перевищує 10%.

- Загрози фінансовим інтересам підприємства із середнім рівнем імовірності реалізації. До цього виду відносять загрози фінансовим інтересам, ймовірність реалізації яких знаходиться в межах 10-25%.

- Загрози фінансовим інтересам підприємства з високим рівнем імовірності реалізації. До загроз цього виду відносять ті з них, ймовірність реалізації яких перевищує 25%.

- Загрози фінансовим інтересам підприємства, ймовірності яких визначити неможливо. До цього виду загроз відносяться ті з них, які реалізуються "в умовах невизначеності".

6. За розміром можливого збитку розрізняють наступні види загроз фінансовим інтересам:

- Загрози фінансовим інтересам з допустимим рівнем шкоди. До цього виду відносять загрози, фінансові втрати при реалізації яких не перевищують розрахункової суми прибутку по здійснюваній фінансовій операції або виду фінансової діяльності.

- Загрози фінансовим інтересам з критичним рівнем шкоди. До цього виду відносять загрози, фінансові втрати при реалізації яких не перевищують розрахункової суми валового доходу по здійснюваній фінансовій операції або виду фінансової діяльності.

- Загрози фінансовим інтересам з катастрофічним рівнем шкоди. До цього виду відносять загрози, фінансові втрати при реалізації яких визначаються частковою або повною втратою власного капіталу (реалізація цього виду загроз може супроводжуватися втратою і позикового капіталу).

Прогнозовані (передбачувані) загрози фінансовим «інтересам підприємства. Вони характеризують ті види загроз фінансовим інтересам, які проявляються в зв'язку з циклічним розвитком економіки, зміною стадій кон'юнктури фінансового ринку, передбачуваним розвитком конкуренції і т.ін. (прикладом прогнозованих загроз є інфляція, зміна процентної ставки і т.ін.).

- Не прогнозовані (непередбачувані) загрози фінансовим інтересам підприємства. Вони характеризують види загроз фінансовим інтересам, що відрізняються повною непередбачуваністю прояви (прикладом таких загроз є події форс-мажорній групи, шахрайства власних фінансових менеджерів і т.ін.).

Розглянута класифікація загроз фінансовим інтересам дозволяє цілеспрямовано формувати систему заходів щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Процес ідентифікації окремих загроз за формами та видами їх прояву здійснюється в розрізі ідентифікованих фінансових інтересів підприємства. У процесі забезпечення фінансової безпеки підприємства розглядаються

зазвичай тільки головний і пріоритетні фінансові інтереси, а відповідно і загрози, протидіючи їх реалізації.

З урахуванням раніше сформульованого головного фінансового інтересу, що протидіє його реалізації загроза в найбільш інтегрованому вигляді за формою свого Прояви може бути сформульована таким чином:

Загрозою реалізації головного фінансового інтересу підприємства є зниження ефективності його фінансової діяльності під деструктивним впливом різних факторів і умов, що приводить до зменшення його ринкової вартості.

Ця найбільш інтегрована форма прояву загроз реалізації головного фінансового інтересу підприємства вимагає конкретизації в розрізі його пріоритетних фінансових інтересів. Дослідження автора дозволяють запропонувати наступну систему основних загроз пріоритетним фінансовим інтересам підприємства, які потребують нейтралізації в процесі забезпечення його фінансової безпеки (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Система основних загроз фінансовим інтересам підприємства, які потребують нейтралізації в процесі забезпечення його фінансової безпеки

Рівень значущості фінансових інтересів	Ідентифікація фінансових інтересів	Форма прояву основних загроз фінансовим інтересам
1	2	3
головний фінансовий інтерес	Максимізація добробуту власників підприємства в поточному і перспективному періоді, що забезпечується шляхом максимізації його ринкової вартості	Зниження ефективності фінансової діяльності підприємства під деструктивним впливом різних факторів і умов, що приводить до зменшення його ринкової вартості
	1. Зростання рівня прибутковості власного капіталу (рівня фінансової рентабельності)	Зниження суми чистого прибутку в розрахунку на одиницю власного капіталу,

Пріоритетні фінансові інтереси	2. Достатність сформованих фінансових ресурсів на всіх етапах її подальшого розвитку підприємства	Зниження суми власних фінансових ресурсів, сформованих із внутрішніх джерел Недостатній рівень фінансової гнучкості підприємства (можливості залучення фінансових ресурсів із зовнішніх джерел)
	3. Фінансова стабільність підприємства в процесі його розвитку	Зниження рівня фінансової стійкості Недостатній рівень платоспроможності Незбалансованість грошових потоків
	4. Високий рівень інвестиційної активності і ефективності інвестицій	Зниження обсягу інвестицій Зниження рівня ефективності реалізованих реальних інвестиційних проектів Зниження рівня ефективності портфеля фінансових інвестицій
Пріоритетні фінансові інтереси	5. Ефективна нейтралізація фінансових ризиків	Розширення портфеля прийнятих фінансових ризиків Підвищення ймовірності реалізації фінансових ризиків Зростання суми можливого збитку при реалізації фінансових ризиків
	6. Високий інноваційний рівень фінансової діяльності	Старіння використовуваних фінансових інструментів Старіння використовуваних фінансових технологій Зниження ефективності організаційної структури управління фінансами
	7. Швидке і ефективне подолання виникаючих кризових фінансових ситуацій	Виникнення або поглиблення фінансової кризи Можливість ворожого поглинання підприємства Можливість банкрутства і ліквідації підприємства

Запропонована система основних загроз пріоритетним фінансовим інтересам підприємства в процесі забезпечення його фінансової безпеки може бути конкретизована з урахуванням ідентифікованих видів його фінансових інтересів, особливостей і умов здійснення його фінансової діяльності.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА ПІДПРИЄМСТВІ ПРАТ “ВИРОБНИЧЕ ОБ’ЄДНАННЯ “ОДЕСЬКИЙ КОНСЕРВНИЙ ЗАВОД”

2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства ПРАТ “Виробниче Об’єднання “Одеський Консервний Завод”

Об’єкт дослідження – рівень економічної безпеки підприємства ПРАТ “Виробниче об’єднання “Одеський консервний завод”, вплив загроз на економічну безпеку підприємства та оцінка його фінансового стану.

Мета роботи - провести фінансовий аналіз діяльності підприємства, визначити загрози його економічній безпеці та запропонувати заходи щодо поліпшення економічного стану підприємства.

ПРАТ «Виробниче об’єднання» Одеський консервний завод » є лідером з переробки сільгоспсировини та виробництва плодоовочевої консервної продукції в Одеській області.

ПРАТ «Виробниче об’єднання «Одеський консервний завод» випускає продукцію під торговою маркою «ГОСПОДАРОЧКА», а так само яка набуває все більшої популярності споживачів завдяки своєму чудовому смаку, прийнятним цінам, високій якості та відсутності консервантів.

Асортимент продукції торгової марки «Господарочка» знайомий споживачеві і розрахований на масове споживання. Підприємство ефективно працює як на внутрішньому ринку, так і на зовнішньому ринку, успішно реалізуючи свою продукцію далеко за межами України, а саме в країнах СНД, Азії та США. Споживачі, дилери та постачальники високо цінують чіткі, взаємовигідні умови співпраці з Одеським консервним заводом.

Компанія є юридичною особою, діє на основі самоврядування, має самостійний баланс, поточний та інші рахунки в установах банків, володіє відособленим майном. Підприємство має право від свого імені укладати

угоди, набувати майнові і особисті немайнові права і нести обов'язки, бути позивачем і відповідачем у судах. Створено воно з метою отримання прибутку внаслідок здійснення господарської діяльності.

ПрАТ ОКЗ здійснює свою діяльність у відповідності із Цивільним кодексом України, Законом України "Про підприємництво", іншим чинним законодавством України, Установчим Договором та Статутом.

Підприємство приймає участь в розробці і реалізації регіональних програм використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів, меліорації земель, захисту сільських населених пунктів від шкідливої дії води; організує експлуатації меліоративних систем з метою забезпечення необхідних умов для одержання високих і сталих врожаїв сільськогосподарських культур на меліорованих землях; підтримує водно-повітряний режим на осушених землях

Одеський консервний завод - є найбільшим українським виробником соків. Основною виробничою базою компанії є Одеський завод дитячого харчування. Вибір саме цього заводу був обумовлений його унікальними виробничими можливостями, а висока репутація підприємства-лідера ринку Радянського Союзу в області виробництва дитячого харчування-підтвердили правильність вибору. Завод співпрацює з великими агропромисловими господарствами, розташованими у південній частині України в місті Одеса.

До складу ПрАТ «ОКЗ» входить територіально відокремлений структурний підрозділ, що не має статусу юридичної особи, - Кучурганська виробнича філія ПрАТ «ОКЗ», розташована за адресою: Одеська область, Роздільнянський район, с. Степанівка, вул. Леніна,144.

В звітному 2016 році філією надавались послуги з оренди приміщень, обладнання та послуги з переробки давальницької сировини.

У ПрАТ «ОКЗ» є три основні технологічні цехи:

- Овочевий;
- Фруктовий;
- Фабрикатний.

Допоміжні та обслуговуючі підрозділи:

- Тарний цех;
- Транспортний цех;
- Ремонтно-механічний цех;
- Холодильник;
- Котельня.

Основною метою діяльності підприємства є ефективна організація різних форм фінансово-господарської діяльності, пов'язаних, у першу чергу, з виробництвом різних видів консервної продукції, у т.ч. консервів дитячого харчування.

Величезні асептичні ємності, розташовані на виробничому майданчику в Одеській області, дозволяють зберігати свіжовіджатий сік, виготовлений із зібраних у цьому ж місці свіжих плодів, без використання консервантів протягом року.

Підприємство ПрАТ «ОКЗ» самостійно визначає перспективи розвитку, планує та здійснює свою діяльність виходячи з попиту на товари, а також необхідності забезпечити господарський та соціальний розвиток підприємства, збільшення доходів.

Продукція компанії визнана і популярна не тільки в Україні, а й далеко за її межами експортуються в 21 країну світу, розташованих на 4 континентах (Євразія, Північна Америка, Африка, Австралія).

Структура підприємства визначається наступними основними факторами:

1. розміром підприємства;
2. галуззю виробництва;
3. рівнем технології і спеціалізації підприємства.

Якої-небудь стійкої стандартної структури не існує. Вона постійно коректується під впливом виробничо-економічної кон'юнктури, науково-технічного прогресу і соціально-економічних процесів.

Організаційна структура підприємства ОКЗДХ представлена на рис.2.1.

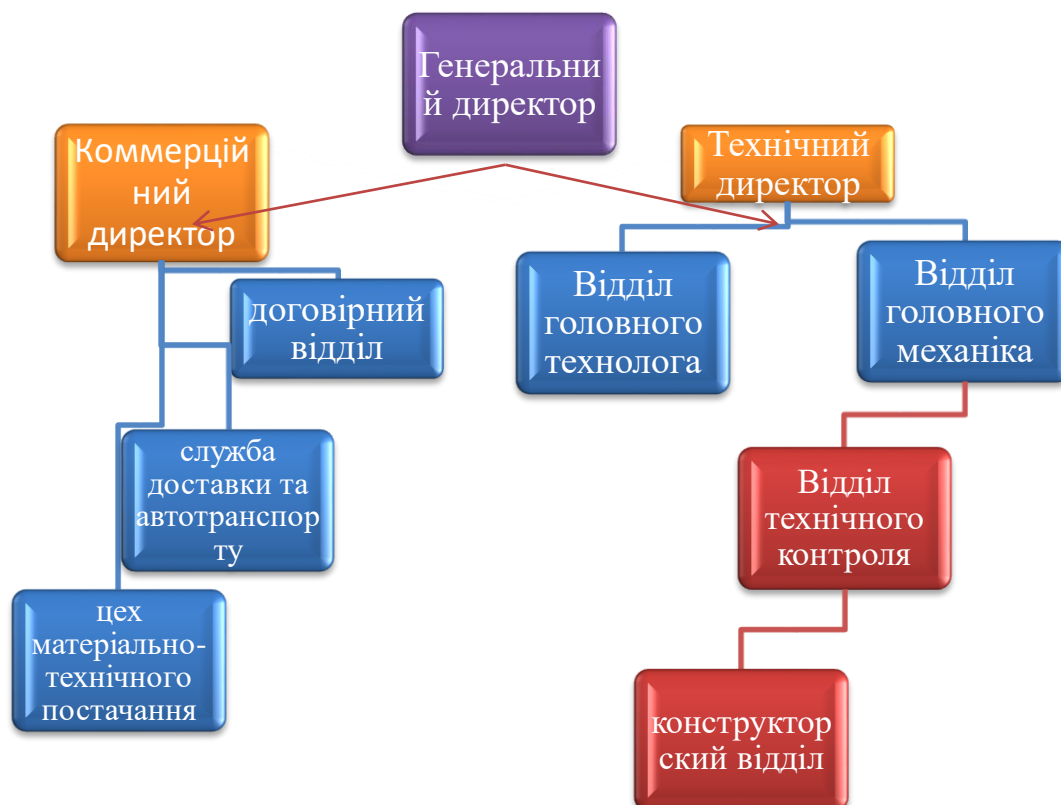

Рис. 2.1– Організаційна структура підприємства

Для оцінки фінансового стану ПрАТ «ОКЗ» зробимо аналіз його діяльності за наступними напрямками:

- аналіз основних показників економічної діяльності підприємства;
- аналіз фінансових коефіцієнтів;
- аналіз показників рентабельності;
- аналіз платоспроможності [20].

Для вищезазначених видів аналізу була використана така звітність підприємства: Баланс і Звіт про фінансові результати.

2.2 Фінансово-економічний аналіз діяльності ПрАТ «Виробниче об'єднання» Одеський консервний завод»

Аналіз фінансово-економічної діяльності підприємства почнемо з оцінки фінансового стану за даними балансу. Період за який проводимо аналіз 2014-2016 роки. Структурний аналіз балансу проводиться з використанням методу горизонтального і вертикального аналізу, який дозволяє надати зміни у складі засобів і джерел їх формування.

Вертикальний аналіз виявляє співвідношення окремих статей активу і пасиву, їх питома вага у валюті балансу, а відхилення в структурі основних статей балансу звітного періоду в порівнянні з попереднім виявляє горизонтальний аналіз. Ущільнений аналітичний баланс наведено в табл 2.1.

Таблиця 2.1.

Вертикальний і горизонтальний аналіз ПрАТ "Виробниче об'єднання" Одеський консервний завод"

Показник	2015 рік, тис грн	2016 рік, тис грн	Структура, %		Зміни 2015 р до 2016 р	
			2013 р	2014 р	в абсолют ному виражен ні, тис грн	у відносно му виражен ні,%
Актив						
I. Необоротні активи	54235	56653	39,6%	33,9%	2418	4,5%
Нематеріальні активи	12	2	0,0%	0,0%	-10	-83,3%
Незавершене будівництво	3782	2921	2,8%	1,7%	-861	-22,8%
Основні засоби	35617	39017	26,0%	23,3%	3400	9,5%
Довгострокові фінансові інвестиції	12825	12812	9,4%		-13	
II. Оборотні активи	82589	110626	60,4%	66,1%	28037	33,9%
Виробничі запаси	17262	20228	12,6%	12,1%	2966	17,2%
Незавершене виробництво	4638	15621	3,4%	9,3%	10983	236,8%
Готова продукція	20761	27693	15,2%	16,6%	6932	33,4%
Товари	113	286	0,1%	0,2%	173	153,1%

Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	25327	22034	18,5%	13,2%	-3293	-13,0%
Інші оборотні активи	2637	4633	1,9%	2,8%	1996	75,7%
Пасив						
I. Власний капітал	60127	94157	43,9%	56,3%	34030	56,6%
Статутний капітал	16950	36950	12,4%	22,1%	20000	118,0%
Інший додатковий капітал	18966	18304	13,9%	10,9%	-662	-3,5%
Нерозподілений прибуток	24211	38903	17,7%	23,3%	14692	60,7%
III. Довгострокові зобов'язання	23509	12500	17,2%	7,5%	-11009	-46,8%
Довгострокові кредити банків	11009	0	8,0%	0,0%	-11009	-100,0%
Інші довгострокові фінансові зобов'язання	12500	12500	9,1%	7,5%	0	0,0%
IV. Поточні зобов'язання	53208	60644	38,9%	36,2%	7436	14,0%
Короткострокові кредити банків	20139	23821	14,7%	14,2%	3682	18,3%
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	27083	28565	19,8%	17,1%	1482	5,5%
Поточні зобов'язання за розрахунками:						
з бюджетом	352	1196	0,3%	0,7%	844	239,8%
зі страхування	146	301	0,1%	0,2%	155	106,2%
з оплати праці	373	694	0,3%	0,4%	321	86,1%
Інші поточні зобов'язання	5084	6040	3,7%	3,6%	956	18,8%
Баланс	136844	167301	100,0%	100,0%	30457	22,3%

З таблиці 2.1 можна зробити висновки, які необоротні активи становлять 39%, а оборотні - 61% всіх активів підприємства в 2015 році, але в 2015 році підприємство зменшило частину необоротних активів до 34% за рахунок зменшення вартості основних засобів, а оборотних збільшило до 66%. Аналіз структури оборотних коштів свідчить про те, що кожен їх елемент має тенденцію до збільшення, але позитивним зрушенням є те, що підприємство знизило величину дебіторської заборгованості на 3293 тис грн., Це свідчить про ефективну кредитну політику підприємства. У 2015 році частка власного капіталу в пасивах підприємства була 43,9%, але в 2016 році вона

збільшилася до 56,3%, це свідчить про зміцнення фінансової стійкості підприємства. Ці зміни викликані збільшенням статутного капіталу на 20000 тис грн. і нерозподіленого прибутку на 14692 тис грн. Довгострокові зобов'язання були зменшені за рахунок погашення довгострокового кредиту на суму 11009 тис грн., Змін у складі довгострокових фінансових зобов'язань не відбулося. Хоча в структурі пасиву балансу всі статті поточних зобов'язань знижуються, в абсолютному вираженні спостерігається їх збільшення, так короткострокові кредити банків збільшилися на 3682 тис грн., Заборгованість за товари, роботи, послуги збільшилась на 1482 тис грн., Теж саме стосується заборгованості перед бюджетом - 844 тис грн., з оплати праці - 321 тис грн. Аналізуючи зміни в структурі балансу підприємства можна зробити висновок, який засновниками в 2014 році був зроблений внесок до статутного капіталу, який дав можливість погасити заборгованість по банківському кредиту і збільшити мобільні засоби підприємства. Аналіз статей Звіту про фінансові результати наведено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2.

Горизонтальний аналіз фінансових результатів ПрАТ "Виробниче об'єднання" Одеський консервний завод"

Показник	2015 рік у тис грн	2016 рік у тис грн	Зміни 2016 р до 2015 р	
			абсолютно	відсоток
Дохід від реалізації продукції	250725	338702	87977	35,1%
Чистий дохід	216657	295089	78432	36,2%
Собівартість реалізації продукції	175055	232403	57348	32,8%
Валовий прибуток	41602	62686	21084	50,7%
Інші операційні доходи	31685	26260	-5425	-17,1%
Адміністративні витрати	3966	5002	1036	26,1%
Витрати на збут	21415	35423	14008	65,4%

Інші операційні витрати	22899	27883	4984	21,8%
Прибуток від операційної діяльності	19582	26063	6481	33,1%
Інші фінансові доходи	382	171	-211	-55,2%
Фінансові витрати	7682	7408	-274	-3,6%
Податок на прибуток	3149	4796	1647	52,3%
Чистий прибуток	9133	14030	4897	53,6%

Проаналізувавши дані таблиці 2.2 можна зробити висновок, який у 2016 році дохід від реалізації продукції зріс на 35%, так само і чистий дохід. Але спостерігається зростання і собівартості продукції на 32,8%. Спад проявляють інші операційні доходи на 17% та інші фінансові доходи на 55,2%. За рахунок позитивних змін у сумах доходів від реалізації продукції чистий прибуток підприємства зріс на 53,6% і склав у 2016 році 14030 тис. грн.

Ліквідність балансу підприємства визначає ступінь його зобов'язань активами, термін перетворення яких у грошову форму відповідає терміну погашення зобов'язань.

Головна мета оцінки ліквідності балансу складається в певні величини покриття зобов'язань підприємства його активами, термін перетворення яких у грошову форму відповідає терміну погашення зобов'язання.

Оцінка ліквідності балансу здійснюється на основі Форми № 1 і не вимагає додаткової інформації управлінського обліку. Проводка такої оцінки потребує додаткового угрупованню активів підприємства - за рівнем (ступенем взування) ліквідності, а пасивів - за ступенем терміновості оплати (погашення).

Аналіз ліквідності балансу ПрАТ "Виробниче об'єднання" Одеський консервний завод "за 2015-2016 рр. представлений в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Аналіз платоспроможності ПрАТ "Виробниче об'єднання" Одеський
консервний завод "

№, п/п	Показник	Формула для розрахунку	2015 рік	2016 рік	Нормативне значення
1	коефіцієнт абсолютної платоспроможності або "кислотний тест" (КАП).	Грошові кошти + Короткострокові фінансові вкладення / Короткострокові зобов'язання	0,05	0,08	>0.2
2	коефіцієнт проміжної платоспроможності (КПП).	Грошові кошти + Короткострокові фінансові вкладення + Дебіторська заборгованість / Короткострокові зобов'язання	0,75	0,77	>1
3	коефіцієнт поточної платоспроможності (КТП).	Оборотні кошти / Короткострокові зобов'язання	1,55	1,82	>2
4	загальний коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості (КДК ₀).	Дебіторська заборгованість / Кредиторська заборгованість	0,48	0,58	1
5	коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості з комерційних операцій (КДК _к).	Дебіторська заборгованість за товари (роботи, послуги) / Кредиторська заборгованість за товари (роботи, послуги)	0,94	0,77	1

Проаналізувавши показники ліквідності за 2015-2016р виявлено, що показники не відповідають нормативним значенням, але в 2016 році ситуація покращується.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності не відповідає нормативним значенням жодного року, але його значення поліпшується і наближається до

нормативного. Даний коефіцієнт показує, яка частина заборгованості підприємства може бути погашена на дату складання балансу в терміновому порядку.

Коефіцієнт проміжної ліквідності також не досягає норми за період аналізу і показує, яка частина поточних зобов'язань може бути погашена не тільки за рахунок найбільш ліквідних активів, а й за рахунок очікуваних надходжень і показує прогностичні можливості при уму своєчасного розрахунку з дебіторами.

Поточний коефіцієнт ліквідності показує якою мірою вся заборгованість за короткостроковими зобов'язанням підприємства може бути задоволена ніж рахунок усіх його поточних активів. На підприємстві існує фінансовий ризик, пов'язаний з неможливістю оплати рахунків, у 2016 році коефіцієнт зріс але залишається загроза фінансової нестабільності.

Співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей не досягає бажаного значення як в 2015 році, так і в 2016 р.

Аналіз фінансової стійкості підприємства наведено в табл. 2.4.

Таблиця 2.4.

Аналіз фінансової стійкості ПрАТ "Виробниче об'єднання" Одеський консервний завод "

№, п/п	Показник	Формула для розрахунку	2015 рік	2016 рік	Нормативне значення
1	коефіцієнт автономії (КА)	Власний капітал / Пасиви	0,44	0,56	>0.5
2	коефіцієнт фінансування (КФ)	Позиковий капітал / Власний капітал	1,28	0,78	>1
3	коефіцієнт заборгованості (КЗ)	Позиковий капітал / Пасиви	0,56	0,44	<0,5
4	коефіцієнт поточної заборгованості (КПЗ)	Короткостроковий позиковий капітал / Пасиви	0,39	0,36	<0,5

5	коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності (КДН)	Власний капітал + Довгострокові зобов'язання / Пасиви	0,61	0,64	0,85-0,9
6	коефіцієнт маневреності власного капіталу (КМВК)	Оборотні кошти-короткострокові зобов'язання / Власний капітал	0,49	0,53	>0,2-0,3

Аналізуючи таблицю 2.4 можна зробити висновок, що коефіцієнт автономії досяг нормативного значення у 2016 році за рахунок внеску в статутний капітал, теж саме стосується і коефіцієнту заборгованості. Але коефіцієнт фінансування знизився нижче норми, яке свідчить про погіршення співвідношення позикових і власних коштів. На жаль, впродовж 2015-2016 рр. підприємство так і не досягло фінансової незалежності. Коефіцієнт маневреності власного капіталу визначає, яка частина власних коштів вкладена у найбільш мобільні активи, цей коефіцієнт був у нормі обидва роки.

Аналіз ділової активності підприємства наведено в табл. 2.5.

Таблиця 2.5.

Аналіз ділової активності ПрАТ "Виробниче об'єднання" Одеський консервний завод "

№, п/п	Показник	Формула для розрахунку	2015 рік	2016 рік	Нормативне значення
1	кількість оборотів оборотних коштів підприємства (К _о)	Чистий дохід (виручка) / Середня вартість оборотних активів	2,62	2,67	Збільшення
2	Кількість оборотів усіх використовуваних активів (К _а).	Чистий дохід (виручка) / Середня вартість активів	1,58	1,76	Зменшення
3	період обороту оборотних активів у днях (П _{Ооа})	360/ К _о	137,23	134,96	Зменшення

4	кількість оборотів власного капіталу (КВК)	Чистий дохід (виручка) / Середня вартість власного капіталу	3,60	3,13	Збільшення
5	кількість оборотів необоротних активів (Кна).	Чистий дохід (виручка) / Середня вартість необоротних активів	3,99	5,21	Збільшення
6	кількість оборотів всього використовуюваного капіталу (Кок)	Чистий дохід (виручка) / Середня вартість пасивів	1,58	1,76	Збільшення
7	кількість оборотів залученого позикового капіталу (Козко)	Чистий дохід (виручка) / Середня вартість залученого позикового капіталу	2,82	4,03	Збільшення
8	кількість оборотів залученого фінансового (банківського) кредиту в даному періоді (Кофка)	Чистий дохід (виручка) / Середня вартість банківського кредиту	6,96	12,39	Збільшення
9	кількість оборотів залученого товарного (комерційного) кредиту в даному періоді (Котк)	Чистий дохід (виручка) / Середня вартість товарного (комерційного) кредиту	8,00	10,33	Збільшення
10	період обороту всього використовуюваного капіталу підприємства в днях (ПОК)	360/ Кок	227,38	204,10	Зменшення
11	період обороту власного капіталу в днях (ПОВК)	360/ К _{вк}	99,91	114,87	Зменшення
12	період обороту залученого позикового капіталу в днях (ПОЗК)	360/ КОзк	127,47	89,23	Зменшення

13	період обороту залученого фінансового (банковського) кредиту в днях (ПОфк)	360/ КОфк	51,76	29,06	Зменшення
14	період обороту залученого товарного (комерційного) кредиту в днях (ПОтк)	360/ КОтк	45,00	34,85	Зменшення

Показники оборотності активів і пасивів ПрАТ "Виробниче об'єднання" Одеський консервний завод" свідчать про низьку ділову активність підприємства. Дуже мала кількість оборотів оборотних, необоротних і в цілому всіх активів підприємства, яке послужило причиною дуже великого періоду їх обороту, хоча спостерігається позитивна тенденція змін. Що стосується оборотності капіталу підприємства, вона знаходиться на досить високому рівні. За період 2015-2016 рр. збільшилася кількість оборотів власного і позикового капіталу, і як наслідок зменшилася період їх оборотності.

Аналіз рентабельності підприємства наведено в табл. 2.6.

Таблиця 2.6.

Аналіз рентабельності ПрАТ "Виробниче об'єднання" Одеський консервний завод "

№, п/п	Показник	Формула для розрахунку	2015 рік	2016 рік	Нормативне значення
1	коефіцієнт рентабельності усіх використовуваних активів або коефіцієнт економічної рентабельності (Ра)	Чистий прибуток / Активи	0,06	0,08	Збільшення

2	коефіцієнт рентабельності власного капіталу або коефіцієнт фінансової рентабельності (Рвк)	Чистий прибуток / Власний капітал	0,15	0,15	Збільшення
3	коефіцієнт рентабельності реалізації продукції або коефіцієнт комерційної рентабельності (Ррп).	Прибуток від операційної діяльності / Чистий дохід (виручка)	0,09	0,08	Збільшення
4	коефіцієнт рентабельності поточних витрат (РПВ).	Прибуток від операційної діяльності / Витрати виробництва	0,09	0,09	Збільшення

Дані таблиці 2.6 свідчать про дуже низьку рентабельність активів, капіталу, реалізації продукції і поточних витрат, хоча в 2016 році спостерігається незначне зростання рентабельності активів і спад рентабельності реалізації продукції.

2.3 Оцінка рівня економічної безпеки ПрАТ «Виробниче об'єднання «Одеський консервний завод»

Фінансовий аспект діяльності будь-якого суб'єкта господарювання є одним з головних критеріїв оцінки його конкурентоспроможності, інвестиційної привабливості та економічної безпеки. За даними оцінки фінансового стану підприємства здійснюються остаточні висновки щодо і того або іншого виду діяльності, а також інвестиційної привабливості того або іншого виду діяльності, а також визначається чи є підприємство кредитоспроможним. Наукове і прикладне відпрацювання механізмів оцінки ефективності системи економічної безпеки

суб'єктів аграрної сфери створює можливості для дотримання забезпечення продовольчої безпеки та стабільного функціонування та розвитку сільськогосподарського підприємства. Забезпечення та вчасна оцінка ефективності системи економічної безпеки підприємств дозволить забезпечити раціональне господарювання підприємств, дозволить приймати обґрунтовані з точки зору економічної безпеки управлінські рішення. Практика сучасного господарювання потребує глибоких наукових розробок щодо вирішення питань економічної, продовольчої, фінансової, екологічної та інших видів безпеки України, її регіонів, підприємств, фірм та господарств.

На думку деяких вчених, найбільш узагальнюючим показником, що характеризує економічну безпеку підприємства, є показник економічної дієвості, який характеризує здатність підприємства досягати поставлених завдань і виконувати власну місію у стратегічному аспекті [5]. Якщо підприємство здатне виконувати поставлені завдання, то зможе чинити опір загрозам та небезпекам, що надходять із зовнішніх і внутрішніх джерел. Крім економічної дієвості, науковці пропонують для характеристики економічної безпеки використовувати показники продуктивності, фінансової стабільності, ліквідності, маневреності, коефіцієнт ефективності підприємництва та інші.

З метою оцінки рівня економічної безпеки підприємства окремі фахівці пропонують використовувати загальновідомі моделі прогнозування імовірності банкрутства підприємства [13, с.221]. Окрім розглянутих моделей, для характеристики рівня економічної безпеки, окремі фахівці рекомендують застосовувати метод аналізу і обробки сценарію, методи оптимізації, теоретико-ігрові методи, методи теорії нечітких систем, програмно-цільовий метод та інші, які поки що не отримали ґрунтовного еоретичного обґрунтування та широкого практичного використання.

Оцінки показників, що характеризують економічну безпеку, коливаються в діапазоні від 0 до 1, залежно від відхилення від граничної величини. Виходячи із цього, підприємство, з погляду економічної безпеки

можуть класифікуватися за 4-ма групами: абсолютно безпечні, безпечні, достатньо безпечні, небезпечні.

Якщо розмір відхилення фактичного значення від граничного більше 100 %, то даному показнику дається оцінка в 0 балів. У випадку коливання розміру відхилення від 0 до 100 % для кожних 10 % відхилення від граничної величини бальна оцінка знижується на 0,1 бала.

Таблиця 2.7

Класифікація підприємств за економічною безпекою

Абсолютно безпечні	0,9-1
Безпечні	0,7-0,9
Достатньо безпечні	0,4 - 0,7
Небезпечні	0,4

В результаті усереднення бальних оцінок розраховується комплексний показник економічної безпеки:

$$КПЕБ = \sum_{i=1}^n k_i * d_i \quad (2.1)$$

де КПЕБ - комплексний показник безпеки;

k_i , — бальне значення i -го показника економічної безпеки;

d_i - i -ий показник економічної безпеки;

n - кількість використаних показників економічної безпеки.

Забезпеченість фінансовими ресурсами (а отже і фінансовий стан підприємства) залежить від виконання планів матеріально-технічного постачання, виробництва, реалізації та прибутку. Існує і зворотний зв'язок: відсутність грошових засобів може призвести до перебоїв у постачанні та виробництві [5, с. 105].

За визначенням, коефіцієнти показують зв'язки та залежності між різними сторонами бізнесу. Вони висвітлюють значущі взаємовідносини та необхідність гармонійної співпраці між окремими підрозділами економічної системи.

Про ослаблення фінансової складової економічної безпеки свідчать:

- зниження ліквідності підприємства;
- збільшення кредиторської та дебіторської заборгованості;
- зниження фінансової стійкості.

В якості інформаційної бази для обчислення показників рівня економічної безпеки була використана річна фінансова звітність за 2015 - 2016 рр. (Додатки А-Г).

Результати аналізу фінансових показників економічної безпеки досліджуваного підприємства за період 2015 - 2016 рр. дозволили розрахувати показник рівня економічної безпеки досліджуваного підприємства. [7]

Таблиця 2.8

Бальні показники економічної безпеки ПрАТ "Виробниче об'єднання"
Одеський консервний завод " за період 2015-2016 рр

Показник економічної безпеки підприємства	Граничне значення	Відхилення від граничної величини, %		Бальна оцінка (від 0 до 1)	
		2015 р	2016 р	2015 р	2016 р
Аналіз платоспроможності					
1. Коефіцієнт абсолютної платоспроможності	0,2	-0,75	-0,6	0,47	0,68
2. Коефіцієнт проміжної платоспроможності	1	-0,25	-0,23	0,56	0,63
3. Коефіцієнт поточної платоспроможності	2	-0,22	-0,09	0,6	0,27
4. Загальний коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості	1	-0,52	-0,42	0,78	0,62
5. Коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості з комерційних операцій	1	-0,06	-0,23	0,25	0,6
Аналіз фінансової стійкості					
1. Коефіцієнт автономії	0,5	-0,44	+0,44		
2. Коефіцієнт фінансування	1	+0,28	-0,22	1,0	0,47
3. Коефіцієнт заборгованості	0,5	-0,44	+0,44	0,61	1,0
4. Коефіцієнт поточної заборгованості	0,5	+0,39	+0,64	1,0	1,0
5. Коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності	0,85	-0,28	-0,24	0,79	0,85

6. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,2	+1,45	+1,65	1,0	1,0
Аналіз ділової активності					
1. Кількість оборотів оборотних коштів підприємства	1,5	+0,74	+0,78	1,0	1,0
2. Кількість оборотів усіх використовуваних активів	0,5	2,16	2,52	1,0	1,0
3. Кількість оборотів власного капіталу	3	+0,2	+0,043	1,0	1,0
4. Кількість оборотів необоротних активів	1	+2,99	+4,21	1,0	1,0
5. Кількість оборотів залученого позикового капіталу	2	0,41	1,015	1,0	1,0
Аналіз рентабельності					
1. Коефіцієнт рентабельності усіх використовуваних активів	0,1	-0,4	-0,2	0,69	0,38
2. Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	0,25	-0,4	-0,4	0,57	0,57
3. Коефіцієнт рентабельності реалізації продукції	0,25	-0,64	-0,68	0,35	0,39
4. Коефіцієнт рентабельності поточних витрат	0,2	-0,55	-0,55	0,42	0,42

При розрахунку показника рівня економічної безпеки необхідно враховувати і вірно визначити позитивну динаміку даного показника. Наприклад, коефіцієнт абсолютної ліквідності має граничне значення на рівні 0,2, тобто, абсолютно ліквідні активи підприємства повинні перебивати 20 % його поточних зобов'язань, що дасть змогу підприємству негайно погасити свої короткострокові зобов'язання.

Після визначення всіх бальних оцінок визначається показник рівня економічної безпеки за період як середнє значення всіх оцінок. В результаті проведених розрахунків за даними ПрАТ "Виробниче об'єднання" Одеський консервний завод " визначено наступні показники рівня економічної безпеки за період 2015- 2016 роки (табл.2.9).

Таблиця 2.9

Рівень економічної безпеки ПрАТ "Виробниче об'єднання" Одеський консервний завод " за період 2015-2016 рр

Рівень економічної безпеки	Значення показника
2015 р	0,69;
2016 р	0,7.

Провівши розрахунки можна зробити висновок про стан економічної безпеки досліджуваного підприємства. Отже, за результатами діяльності протягом 2015 року підприємство має показник економічної безпеки на рівні 0,69, що класифікує його як достатньо безпечне підприємство. Протягом 2016 року значення показника економічної безпеки було підвищене до рівня 0,7. Протягом аналізованого періоду підприємству вдалось підтримувати рівень економічної безпеки у зоні достатньо безпечних підприємств.

Отже, нами було досліджено можливість застосування результатів аналізу фінансового стану для оцінки економічної безпеки підприємства. До складу показників, що визначають рівень економічної безпеки ми віднесли коефіцієнти ліквідності, показники фінансової стійкості, показники рентабельності та ділової активності.

Враховуючи динаміку показника протягом 2015 - 2016 років, комплексний показник економічної безпеки досліджуваного підприємства визначено на рівні 0,7, тобто характеризується як безпечне.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ПРАТ "ВИРОБНИЧЕ ОБ'ЄДНАННЯ" ОДЕСЬКИЙ КОНСЕРВНИЙ ЗАВОД "

3.1 Засоби забезпечення економічної безпеки ПрАТ "Виробниче об'єднання" Одеський консервний завод"

Економічна безпека підприємства - це захищеність його від зовнішніх і внутрішніх загроз, що дає змогу зберегти й ефективно використати матеріальний, фінансовий і кадровий потенціал. Під забезпеченням економічної безпеки підприємства (ЕБ) розуміється діяльність менеджерів і персоналу, спрямована на запобігання порушенням стабільності функціонування й економічного розвитку підприємства унаслідок негативних дій на його корпоративні ресурси з боку зовнішніх і внутрішніх джерел загроз.

На рисунку 3.1 наведено алгоритм проведення функціонального аналізу заходів із забезпечення необхідного рівня економічної безпеки.

Рис. 3.1. Алгоритм проведення функціонального аналізу заходів із забезпечення необхідного рівня економічної безпеки ПрАТ "Виробниче об'єднання" Одеський консервний завод"

Проаналізувавши стан економічної безпеки підприємства можна виділити наступні методи, стратегію, підходи та завдання для її забезпечення у ПрАТ "Виробниче об'єднання" Одеський консервний завод".

Першим варто розглянути організаційно-методичний підхід до забезпечення ЕБ передбачає планування і здійснення сукупності заходів, поєднаних за функціональною ознакою в комплексну систему забезпечення економічної безпеки. Відправним пунктом побудови такої системи є філософія бізнесу, що відображає уявлення засновників підприємства про цінності й норми поведінки в бізнесі. Обов'язковою умовою побудови

комплексної системи забезпечення економічної безпеки є централізоване управління, що передбачає:

- координацію дій менеджерів підприємства щодо забезпечення ЕБ у межах їх компетенції;
- зосередження сукупності корпоративних ресурсів на вирішенні головних завдань забезпечення ЕБ;
- формування надійних гарантій підтримання законності за взаємодії з органами державної влади і місцевого самоврядування, а також підрядними організаціями;
- контроль за повнотою і своєчасністю виконання організаційно-розпорядчих актів генерального директора, що належать до забезпечення економічної безпеки.

Побудова комплексної системи забезпечення ЕБ здійснюється на основі дотримання таких принципів: відповідності потенційним загрозам безпеці, адаптивності до змін, цілісності й системності, розумної достатності.

Стратегія управління економічною безпекою визначає головні напрями діяльності підприємства для досягнення обраної мети забезпечення ЕБ. Стратегію розробляють менеджери на основі вербального аналізу можливих негативних впливів на корпоративні ресурси підприємства з боку потенційних джерел загроз безпеці. В міру необхідності залучаються матеріали юридичного й інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності у прогнозованих умовах.

Як головні завдання забезпечення економічної безпеки доцільно розглянути:

- захист законних прав та інтересів засновників, менеджерів і персоналу;
- моніторинг оточення підприємства на основі довідкових, статистичних та інших матеріалів;
- ідентифікацію потенційних загроз безпеки і оцінку небезпеки їх реалізації за вартісними показниками вірогідності;

- охорону персоналу і майна підприємства, а також матеріальних носіїв інформації, що містять відомості про нього, які охороняються;
- профілактику і припинення можливої протиправної діяльності персоналу на шкоду безпеці підприємства.

Об'єктова система захисту ПрАТ "Виробниче об'єднання" Одеський консервний завод " повинна мати у своєму складі як мінімум підсистеми охоронної і пожежної сигналізації, контролю та управління доступом, захисту інформації і телевізійного нагляду за виділеними зонами території підприємства. Вибираючи конфігурацію підсистеми захисту відомостей підприємства, що охороняються, доцільно керуватися такими міркуваннями. Підприємство у своєму розпорядженні має значну кількість віддалених одне від одного окремих приміщень, тому доцільно використовувати автоматизовану (мережеву) систему безпеки, що забезпечує високу ефективність захисту за одночасного скорочення експлуатаційних витрат.

Але на даний момент можна обмежитись локальною автономною системою захисту відомостей підприємства, що охороняються, в окремих, зокрема офісних, приміщеннях. Організація такої системи передбачає:

- оснащення приміщень кодовими замочними пристроями з метою запобігання несанкціонованому доступу в них працівників підприємства і відвідувачів;
- епізодичну перевірку приміщень на відсутність у них підслуховуючих пристроїв за допомогою пошукової апаратури вітчизняного виробництва;
- захист приміщень від лазерних мікрофонів і стетоскопів шляхом створення перешкод на елементах будівельних конструкцій за допомогою віброакустичних пристроїв;
- захист приміщень від несанкціонованого використання стільникових телефонів шляхом дистанційного блокування за допомогою спеціальних технічних засобів;
- укомплектування встановлених у приміщеннях абонентних телефонних

апаратів сумісними з ними технічними засобами захисту мовних повідомлень, які забезпечують шифрування мовного сигналу і повідомлень факсиміле, що передаються по телефонній мережі загального користування;

– спеціальне обстеження засобів обчислювальної техніки (ЗОТ) у місцях їх установки на можливість несанкціонованого зняття інформації за рахунок побічних електромагнітних випромінювань ЗОТ і створюваних ними наведень.

Засоби для забезпечення економічної безпеки ПрАТ "Виробниче об'єднання" Одеський консервний завод" можна розглядати як для внутрішнього середовища, так і для зовнішнього.

Для внутрішнього середовища слід

– Сприяти підвищенню рівня мотивації органів служби безпеки підприємства щодо здійснення заходів зі зміцнення економічної безпеки ПрАТ "Виробниче об'єднання" Одеський консервний завод ";

– Посилення програмно – нормативного забезпечення економічної безпеки ПрАТ «Виробниче об'єднання" Одеський консервний завод».

Для напрямку роботи із зовнішнім середовищем:

– активізувати управлінські функції органів служби безпеки у напрямі формування безпечного виробничого середовища для ПрАТ "Виробниче об'єднання" Одеський консервний завод ";

– удосконалити регуляторну політику, допомагати у ліквідації проявів монополізму та відмовитися від корупції у стосунках «влада-бізнес»;

– посилити рівень фінансової безпеки підприємства за допомогою страхових та гарантійних фондів.

Заходи забезпечення економічної безпеки ПрАТ "Виробниче об'єднання" Одеський консервний завод" здійснюються послідовно та одночасно. До таких заходів відносимо:

– формування необхідних корпоративних ресурсів (капіталу, персоналу, прав, інформації, технології та устаткування);

- загальностратегічне прогнозування і планування економічної безпеки за функціональними складовими;
- стратегічне планування фінансово-господарської діяльності підприємства (організації);
- загальнотактичне планування економічної безпеки за функціональними складовими;
- тактичне планування фінансово-господарської діяльності підприємства (організації);
- оперативне управління фінансово-господарською діяльністю підприємства (організації);
- здійснення функціонального аналізу рівня економічної безпеки;
- загальна оцінка досягнутого рівня економічної безпеки.

Тільки за здійснення в необхідному обсязі зазначених заходів можна буде досягти належного рівня економічної безпеки.

3.2 Загрози економічній безпеці підприємства та шляхи їх запобігання

Розглядаючи діяльність будь-якого підприємства потрібно сказати, що кожне з них у своїй діяльності проходить кілька економічних циклів: криза - спад - депресія - поживлення - піднесення. За весь період своєї діяльності підприємство може зустрічати різноманітні загрози, і якщо їх вчасно не попередити або не ліквідувати наслідки, то це може призвести до появи нової кризи підприємства, а інколи і його збанкрутіння та ліквідації. Для уникнення такої ситуації керівництво кожного підприємства повинне володіти інформацією про можливі його загрози.

Ми повинні визначити спектри можливих загроз (ризиків) та оцінити ймовірність і наслідки їх реалізації. За умов невизначеності існує

суперечність між теоретично досконалим і практично можливим підходами. Теоретично досконалий підхід полягає в тому, щоб урахувати всі можливі варіанти сценаріїв руху грошових потоків. Однак практично це здебільшого неможливо зробити, бо доведеться враховувати надто багато альтернатив.

Суть основного завдання полягає в процедурі проведення таких розрахунків, котрі навіть у разі їх неповної адекватності уможливлювали б отримання достатньо надійних результатів, на які можна спиратися за вибору господарської альтернативи.

Крім цього, слід особливо наголосити, що механізм створення економічної безпеки має базуватися на внутрішньосистемних характеристиках підприємства, тобто сама соціально-економічна система має включати "вбудовані" механізми запобігання зовнішнім і внутрішнім загрозам. [22]

За джерелом походження загрози безпеці підприємства можна розподілити на внутрішні та зовнішні. Пропонуємо розглянути їх більш детально.

До зовнішніх загроз економічної безпеки підприємства належать:

- робота спеціальних служб іноземних держав щодо здобуття інформації про економічні процеси у сфері підприємництва з метою здійснення антиконкурентних заходів;
- робота служб безпеки суб'єктів підприємницької діяльності як вітчизняних так і зарубіжних з метою подавлення конкурентів, заволодіння ринками збуту чи майном конкурентів;
- протиправна діяльність організованих злочинних формувань та окремих осіб з метою заволодіння майном суб'єктів підприємницької діяльності.

До внутрішніх загроз протиправні чи інші негативні дії персоналу суб'єкта підприємницької діяльності, що загрожують функціонуванню та розвитку підприємництва;

- порушення встановленого режиму захисту інформації з обмеженим

доступом для сторонніх осіб;

- порушення порядку використання технічних засобів;
- інші порушення правил режиму безпеки, діловодства тощо, які створюють передумови для реалізації протиправних цілей злочинних елементів чи інших зацікавлених фігурантів;
- низький рівень кадрового, організаційно-правового, інформаційно-аналітичного забезпечення управління потенційними ризиками як у контексті внутрішніх, так і зовнішніх загроз.[3]

Крім вищезазначених загроз, виділяють ще й наступну класифікацію ризиків:

за сферами виявлення:

економічний — ризик, пов'язаний зі змінами економічних факторів у ході реалізації інвестиційного проекту;

політичний — ризик виникнення різноманітних адміністративно-законодавчих обмежень інвестиційної діяльності, які пов'язані зі зміною інвестиційної політики держави;

соціальний — ризик страйків, здійснених під тиском робітників незапланованих соціальних програм та інші аналогічні види ризиків;

екологічний — ризик виникнення екологічних катастроф і різних стихійних лих (землетруси, лісові пожежі, повені і под.), котрі негативно впливають на інвестиційний проект тощо.

за формами інвестування:

ризики реального інвестування — ризики, пов'язані з помилковим вибором місцезнаходження об'єкта будівництва, порушення графіків поставок необхідних матеріалів, комплектувальних деталей за проектами, суттєвим зростанням цін на інвестиційні товари, неправильним підбором підрядчиків та з іншими факторами, що знижують ефективність інвестиційного проекту;

ризики фінансового інвестування — цю групу ризиків пов'язано з непередуманим вибором фінансових інструментів для інвестування,

фінансовими труднощами чи банкрутством окремих емітентів, непередбаченими змінами умов інвестування і т. ін.

3. за джерелами: системний ризик — на цей вид ризику наражаються всі учасники інвестиційної діяльності і форм інвестування. Він значною мірою визначається зміною стадій економічного розвитку країни чи кон'юнктурних циклів розвитку інвестиційного ринку та іншими аналогічними факторами, на які інвестор не може вплинути, добираючи об'єкти інвестування;

несистемний ризик — цей вид ризику притаманний конкретному об'єкту інвестування чи діяльності конкретною інвестора. Він може бути пов'язаний з некваліфікованим менеджментом проекту, посиленням конкуренції на певному сегменті інвестиційного ринку, нераціональною структурою інвестиційних ресурсів та іншими аналогічними факторами, негативним наслідком, яких значною мірою можна запобігти за допомогою ефективного управління інвестиційним процесом.

Загалом, діяльність кожного підприємства є ризиковою, усі вони підлягають загрозам, мають певну ймовірність зазнати ризик і не існує повної впевненості у їх уникненні. Проте кожне з них прагне мати певні гарантії якщо не повного уникнення, то хоча б зниження рівня загроз до мінімального. Підприємства різних галузей мають різний ступінь можливих загроз, але у аграрних підприємств він є вищим середнього, що є досить негативним. [8]

Одним із шляхів запобігання загрозам економічної безпеки підприємства, які є актуальними в наш час, може виступати страхування. Але страхування не завжди є безпечним, саме тому держава повинна проводити ряд заходів, які б зменшили загрози у діяльності підприємства. Такі заходи обов'язково повинні бути закріплені у законодавстві.

3.3 Підвищення рівня економічної безпеки шляхом збільшення рентабельності доходу підприємства

Забезпечення економічної безпеки підприємств в першу чергу може асоціюватись із захистом від різного роду економічних злочинів, як то шахрайство, несумлінна конкуренція, промислове шпигунство тощо, але це не розкриває повністю цього поняття. Економічна безпека підприємства визначається сукупністю факторів, що відображають незалежність, стабільність, можливості зростання, забезпечення економічних інтересів тощо. Разом з тим, економічна безпека підприємства може бути поділена на кілька складових в залежності від сторони діяльності підприємства, яку вона забезпечує: фінансова, інформаційна, кадрова, технологічна, ресурсна, ринкова, тощо. Отже, економічну безпеку підприємства можна представити стан ресурсів підприємства, спроможний забезпечити найбільш ефективно їх використання з метою сталого розвитку підприємства в умовах мінливого загрозового середовища.

Оскільки економічна безпека підприємств обумовлена здебільшого необхідністю протистояти негативному впливу мінливого зовнішнього середовища, це вимагає розробки адекватних заходів із захисту від таких проявів, що більш точно характеризує цю категорію. Та на теперішній час функціонування підприємств за законами ринкової економіки передбачає, що вони самостійно визначають напрямки своєї економічної політики, організовують та планують виробництво й реалізацію своєї продукції, контролюють достатність оборотних коштів та строки за розрахунками з кредиторами, строки розрахунків дебіторів. Все це в сукупності обґрунтовує необхідність забезпечення економічної безпеки підприємств відповідно до особливостей та потреб кожного з них. Йдеться про те, що система економічної безпеки не може бути уніфікованою для всіх господарюючих суб'єктів, вона визначається специфікою підприємств, зокрема, розміром, структурою капіталу, особливостями виробничого процесу та технологіями,

які при цьому використовуються, наявністю та складом трудових ресурсів, сферою функціонування, сектором національної економіки (приватний, державний, комунальний), зовнішнім середовищем, яке включає постачальників, споживачів, конкурентів тощо.

Слід зазначити, що основні загрози економічній безпеці підприємств надходять із зовнішнього середовища і це не тільки промислове шпигунство, несумлінна конкуренція, шахрайство, це також і рейдерство по відношенню до підприємств, і несприятливі коливання ринкової кон'юнктури, що призводять до глибокої кризи (банкрутства) на підприємствах. За таких умов забезпечення економічної безпеки підприємств має ґрунтуватися на заходах із трансформації, зокрема, реструктуризації. При цьому під реструктуризацією розуміється комплекс заходів, спрямованих на відновлення стійкої економічної, фінансової та технічної життєздатності підприємств з метою забезпечення їх ефективного функціонування в конкурентному середовищі та відновлення конкурентоспроможності на довгостроковій основі. Такий підхід до проведення змін на підприємствах у відповідь на загрози зовнішнього середовища в достатній мірі відповідає інтересам забезпечення економічної безпеки підприємств.

Заходи з реструктуризації реалізують на різних рівнях підприємства, оскільки за допомогою нових стратегій ведення бізнесу (лізинг, оренда, концесія) та внутрішньої реорганізації (у формах злиття, приєднання, виділу, поділу, перетворення) відбувається захист власних фінансових, майнових, виробничих, тощо інтересів.

Досліджуючи реструктуризацію слід відзначити, що саме слово «структура» використовується в економічному контексті, означаючи специфічні, стійкі відносини між основними елементами конкретної функції або процесу. А реструктуризація, як зміна структури, характеризується цілеспрямованим процесом зміни структури організації. Ця ж структура визначає обмеження, за яких підприємства функціонують, виконуючи повсякденну роботу, і прагнуть до кращих економічних показників. Отже,

реструктуризація може інтерпретуватися також як спроба зміни структури організації з метою послаблення деяких або всіх короткочасних обмежень (загроз зовнішнього середовища), при цьому вона повинна відповідати напрямам довгострокової стратегії. Крім цього, реструктуризація підприємства визначається також і як сукупність різних заходів, що приймаються з метою підвищення конкурентоспроможності підприємства і сприяє збільшенню його вартості.

Відповідно до вище викладеного, основними завданнями реструктуризації підприємства є його перетворення в таке, що характеризується посиленням економічної безпеки, стабільністю положення на ринку та має високу вартість для його власників. У такому випадку підвищення економічної безпеки підприємства забезпечується також на основі управління фінансовою та майновою безпекою підприємства, які виступають формуючими факторами вартості підприємств (в результаті управління діяльністю окремих структурних одиниць при формуванні грошових потоків).

Крім того, реструктуризація може включати різні заходи, у тому числі розпродаж активів недостатньо ефективного підприємства, злиття, приєднання, виділення, викуп акцій тощо, що забезпечує посилення фінансової сторони економічної безпеки підприємства та дозволяє динамічніше розвиватися і своєчасно реагувати на спроби рейдерства (примусового або шахрайського заволодіння підприємствами).

Враховуючи різноманітність форм реструктуризації їх можна розділити на три групи залежно від сфери реалізації та відповідної сторони економічної безпеки підприємства: портфельна реструктуризація, фінансова реструктуризація, організаційна реструктуризація.

Портфельна реструктуризація включає істотні зміни в сукупності активів, якими володіє підприємство, або бізнес-ліній, в яких воно бере участь, включаючи ліквідацію, розпродаж активів, продаж майна і виділення підприємств. Заходи з реструктуризації цієї групи дозволяють забезпечити

підвищення фінансової безпеки підприємства. Керівництво може удатися до такої реструктуризації при загрозі недружнього поглинання, або при наявності зацікавлених осіб в покупці другорядних по відношенню до основного бізнесу структурних одиниць або при прагненні до збільшення капіталу шляхом розпродажу по частинах. Разом з тим, підприємство може реалізувати агресивну комбінацію придбань і продажів акцій для покращення структури свого портфеля та підвищення власної фінансової безпеки.

Фінансова реструктуризація на відміну від портфельної характеризується істотними змінами безпосередньо в структурі капіталу підприємства і включає викуп з борговим фінансуванням, зміну співвідношення власних і позикових коштів в структурі капіталу та заборгованості. При цьому фінансова реструктуризація відноситься до розподілу руху наявних грошових коштів підприємства або кредитних ресурсів, за умов стратегічних або договірних правил вирішення проблем, регулювання грошових потоків, та визначає додаткову вартість [9]. Відповідно до цього фінансова реструктуризація дозволяє посилити фінансову безпеку підприємства, забезпечує підвищення фінансової стійкості та підвищення вартості підприємства.

Організаційна реструктуризація полягає в здійсненні змін в організаційній структурі підприємства, що забезпечує посилення керівних ланок та підвищення ефективності прийняття управлінських рішень. Вона включає звуження меж підрозділів, вирівнювання ієрархічних рівнів, розподіл інтервалу контролю, зниження продуктової диверсифікації, перегляд компенсацій, спрощення технологічних процесів, реформування управління, які у сукупності забезпечують підвищення інформаційної складової економічної безпеки.

Таким чином, рівень економічної безпеки підприємств залежить від спроможності керівництва уникнути можливих загроз, попередити або ліквідувати наслідки негативного впливу зовнішнього та внутрішнього середовища. За рахунок своєчасного впровадження заходів з

реструктуризації, спрямованих на фінансове оздоровлення та забезпечення зростання ефективності функціонування підприємств, можна досягти посилення їх економічної безпеки та забезпечення довгострокового зростання й розвитку.

Оскільки шляхи реструктуризації багатогранні і немає одного стандарту її проведення, то, відповідно, не існує єдиної методики оцінювання ефективності реструктуризації. Однак можна виділити певні загальні підходи до оцінювання ефективності або окреслити типове коло питань, які слід опрацювати, говорячи про успішність проектів реструктуризації.

Це, по-перше, виділити заходи, які реалізуються в процесі реструктуризації і провести оцінку їх можливих наслідків; по-друге вибрати критерії оцінювання запланованих заходів (один чи систему); по-третє окреслити коло показників, якими можна оцінювати ефективність. Це може бути один конкретний показник; зростання обсягів реалізації продукції в 10 разів, збільшення кількості робочих місць у 2 рази; зменшення витрат виробництва тощо, або комплексний показник чи ціла система показників: підвищення конкурентоспроможності продукції і підприємства, раціональне використання ресурсів, зростання частки ринку і вихід на нові сегменти, підвищення інвестиційної привабливості тощо.

Однак наслідки реструктуризації можуть не піддаватися кількісному виміру, тобто їхні результати не можна підрахувати, додавати, віднімати, ділити, оскільки вони не мають відверто матеріалізованої форми. У такому випадку звертають увагу на якісні параметри наслідків реструктуризації, які є невидимими на перший погляд. Оскільки зміни процесу реструктуризації охоплюють усю життєдіяльність організму підприємства, то вони обов'язково відібуваються на самих суб'єктах підприємства, тобто кадровому потенціалі.

Як правило, найцінніші і глибинні зміни пов'язані з людьми. Це зміни підходів, принципів в управлінні, а також зміни в стереотипах мислення і поведінки управлінців і працівників, тобто, якісна трансформація соціально-управлінського характеру стає неминучою при проведенні

реструктуризаційних заходів і вона націлена на ринок уже не по формі, а по суті, що проявляється в переході на процесно-орієнтовані системи. Ці зміни розтягнуті в часі, вони повільніше проявляються, але ефект значно відчутніший - вони завжди поліпшують якість управління і самого управління, який починає будувати свій бізнес в якісно новому ключі;

по-четверте, вибір показників оцінки реструктуризації, пов'язаний із часовою категорією і ризиками. З огляду на це, можна говорити про ефект короткостроковий, довгостроковий і стратегічний (часова категорія прив'язується як до часу прояву результатів, так і до тривалості їх дії). Очікування бажаного результату відбувається в умовах невизначеності, конкретним проявом якої є ризик, отже треба врахувати ймовірність шансів на успіх і ймовірність невдач;

по-п'яте, ефективність передбачає порівняння витрат і результатів. Підприємства, як правило, націлюються на результати, не приділяючи належної уваги витратам. Тому важливо враховувати, скільки коштує реструктуризація підприємству, тим більше, що вона проводиться за рахунок внутрішніх ресурсів. Отже, необхідно складати кошторис витрат на проведення реструктуризації;

по-шосте, в категорію ефективних потрапляють ті зміни, які відбуваються системно, тобто, всі елементи виробничої системи повинні змінюватися так чи інакше, і реструктуризація має охоплювати всі об'єкти: структуру, фінанси, бізнес-планування, маркетинг, логістику, економіку підприємства.

Якщо зміни відбуваються в сфері маркетингу, то складові цього процесу (просування товарів на ринок, взаємовідносини з клієнтами та інші) неминуче повинні забезпечуватися відповідною інформаційною системою, яка, в свою чергу, потребує адекватної облікової системи. Облікова система повинна працювати на адекватне обслуговування процесів створення продукту, партії чи замовлення і т. д. Тільки таким чином можна сформувати гнучкість виробників і постачальників, конструкторів і технологів, які

працюватимуть синхронно. Отже, ефективними можна вважати ті заходи, які оптимізують як процеси, так і функції.

Поняття системності варто розглядати в парі з послідовністю, що означає бути послідовним при постановці цілей і завдань. Якщо не дотримуватись цього правила, то реструктуризація може замкнутися сама на собі ("річ в собі") і не приведе до жодних змін у фінансово-економічній діяльності підприємства.

Розглядаючи конкретне підприємство - ПрАТ "Виробниче об'єднання" Одеський консервний завод" можна сказати, що при реструктуризації підприємства, що є найоптимальнішим для нього, зміняться показники економічної безпеки. Вони значно покращаться за умови скорочення персоналу. Адже при зменшенні витрат на оплату зростають показники реструктуризації.

Отже, при реструктуризації на ПрАТ "Виробниче об'єднання" Одеський консервний завод", стан економічної безпеки буде оцінюватись показниками, які зростуть :

- прибутковість - досягнення відповідного рівня прибутковості є однією з цілей реструктуризації і водночас показником її успішності;
- наявність позитивних грошових потоків від основної діяльності - зростання грошових потоків дає можливість повертати борги та інвестувати кошти в оновлення і зростання виробництва, що свідчить про успішність реструктуризації;
- зростання продуктивності праці - із скороченням обсягів продажу на традиційних ринках підприємства повинні знаходити нові ринки збуту або скорочувати чисельність свого персоналу; для оцінки успішності цих дій використовується динаміка зростання продуктивності праці;
- зростання продуктивності всіх видів ресурсів - оцінити успішність дій в цьому напрямі можна через показники рентабельності та їх динаміку.

Одним із основних показників економічної безпеки на підприємстві є рентабельність. І саме тому для того, щоб підвищити рівень економічної

безпеки підприємства ми пропонуємо збільшити рентабельність доходу підприємства шляхом скорочення собівартості продукції на ньому. Для того, щоб обґрунтувати свої думки розглянемо цей метод на прикладі 2016 р.

Собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) у 2016 р. склала 26350 тис. грн., а прибуток - 712,3 тис. грн., звідси рентабельність - 2,7%, дохід від реалізації у 2016 р. - 32418,0 тис. грн., чистий дохід від реалізації робіт, послуг у 2016 р. - 27015,0 тис. грн. , якщо підприємству вдасться зменшити матеріальні затрати, то рентабельність значно підвищиться. Це можна зробити шляхом зміни технології, постачальників, зміни матеріалів для виробництва чи заміни їх на значно дешевші. Давайте ж розглянемо один спосіб із перелічених.

Найефективнішим, на нашу думку, є зміна технології та заміна застарілого обладнання на нове. Це обумовлюється витратами на введення технології на підприємство та її дієвістю.

Отже, при скороченні собівартості продукції на 1000 тис. грн. вона становитиме - 25350,0 тис. грн. Новий прибуток - 1665 тис. грн.

Звідси розрахуємо рентабельність: $(1665/32418)*100=51,7\%$

Таким чином, методом скорочення собівартості рентабельність при введенні нової технології на ПрАТ "Виробниче об'єднання" Одеський консервний завод" може збільшитися на 49 %. Отже, для підвищення рівня економічної безпеки на ПрАТ "Виробниче об'єднання" Одеський консервний завод" ми рекомендуємо застосувати метод збільшення рентабельності доходу шляхом скорочення собівартості продукції за рахунок введення нової технології, адже він є дійсно ефективним та несе у собі велику перспективу для подальшого розвитку підприємства.

ВИСНОВКИ

В сучасних ринкових умовах важливе місце посідає безпека підприємства, оскільки на ринку діє велика кількість суб'єктів господарювання, які взаємодіють між собою. Кожен з них бажає отримувати прибуток, вести активну діяльність, зайняти більшу частину усього ринкового середовища. В таких умовах важливу роль відіграє саме економічна безпека підприємства, яка забезпечує його захист та фінансову незалежність.

Загалом економічна безпека підприємства - це такий стан ресурсів і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективно їх використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного та соціального розвитку, запобігання внутрішнім та зовнішнім негативним впливам.

На економічну безпеку підприємства можуть впливати різноманітні фактори негативного впливу. Саме тому її основна ціль - забезпечення стійкого функціонування підприємства в теперішньому часі та в майбутньому.

Важливо зазначити, що система економічної безпеки підприємства - це комплекс різноманітних заходів, спрямованих на кількісну реалізацію захисту інтересів підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Вивчивши питання економічної безпеки підприємства, варто зазначити, що існує 2 основних підходи до оцінки рівня економічної безпеки підприємства: індикаторний та ресурсно-функціональний.

У роботі розглядається ПрАТ "Виробниче об'єднання" Одеський консервний завод", який виготовляє сік грейпфрутовий, сік ананасовий, сік томатний, сік яблучний, сік фруктовий чи овочевий інший, суміші соків неконцентрованих, соки концентровані, пасту томатну неконцентрована та концентровану, горох консервований, незаморожений, квасоллю лущена консервована, незаморожена, кукурудзу цукрову консервовану,

незаморожену, овочі консервовані в оцті, джеми, мармелади інші, кетчуп томатний, соуси томатні та інші. Це є позитивним, оскільки, свідчить, що підприємство розвивається і має різну спрямованість своєї діяльності. Варто також зазначити, що досліджуване підприємство ефективно використовує свою ресурсну базу, широко використовує свої можливості. Загалом робота підприємства оцінюється перспективно, не дивлячись на те, що у його діяльності були як позитивні, так і негативні результати.

Розглянувши і проаналізувавши досягнутий рівень економічної безпеки підприємства, варто наголосити, що усі фактори мають різний ступінь впливу на економічну безпеку підприємства. Говорячи загалом, можна сказати, що отримані результати розрахунків свідчать про тісний зв'язок економічної безпеки із валовим прибутком, чистим прибутком та коштами на рахунках. Зворотна ж залежність економічної безпеки спостерігається від таких чинників як поточні зобов'язання та дебіторська заборгованість.

Ступінь досконалості законодавчої бази, рівень оподаткування, доступ на світові ринки збуту, інвестиційна привабливість регіону, держави - основні фактори, які мають вирішальний вплив на економічну безпеку підприємства.

В роботі був проаналізований фінансовий стан для оцінки економічної безпеки підприємства ПрАТ "Виробниче об'єднання" Одеський консервний завод". Для цього були розраховані коефіцієнти ліквідності, показники фінансової стійкості, показники рентабельності та майнового стану. На основі отриманих результатів можемо зробити висновок, що досліджуване підприємство характеризується як безпечне.

Кожне підприємство може потрапити у так звану зону ризику, в якій на діяльність підприємства можуть мати вплив різні чинники та фактори.

Існують різноманітні загрози діяльності підприємства, але його керівництво, а також держава повинні здійснювати заходи для зменшення їх впливу на підприємство загалом.

Правильно підібрана політика підприємства, а також забезпечення його

економічної безпеки - формула його майбутнього успіху, має удосконалену матеріально-технічну.

Проблеми власної економічної безпеки виникають перед кожним підприємством не тільки в кризові періоди, але і під час роботи в стабільному економічному середовищі, комплекс розв'язуваних при цьому цільових задач має істотне розходження. В якості однієї з цілей моніторингу економічної безпеки підприємства є діагностика його стану за системою показників, що враховують специфічні галузеві особливості, найбільш характерних для даного підприємства і які мають для останнього важливе стратегічне значення.

Будь-який бізнес відрізняється складністю, постійним станом боротьби і гострою конкуренцією фірм. Стійкі «правила» не існують ні для партнерів, ні, певною мірою, для держави. Підприємства змушені постійно пристосовуватися до недосконалості законодавчої бази, брак кваліфікованих працівників, зношеність виробничого обладнання, дефіциту обігових коштів, жорсткої грошової і податкової політики держави, неплатоспроможності партнерів та ін.

Результатом забезпечення економічної безпеки підприємства є стабільність (надійність) його функціонування, ефективність фінансово-економічної діяльності (прибутковість), особиста безпека персоналу. До ресурсів забезпечення надійного існування і прогресивного розвитку підприємства відносяться: персонал підприємства, матеріальні та інтелектуальні (інформаційні) ресурси.

Об'єкт і суб'єкт системи забезпечення економічної безпеки підприємництва тісно взаємопов'язані. Об'єктом системи в цілому, як уже говорилося, виступає стабільний економічний стан суб'єкта підприємницької діяльності в поточному та перспективному періоді. Конкретними ж об'єктами захисту виступають ресурси: фінансові, матеріальні, інформаційні, кадрові. Серед суб'єктів, що забезпечують захист економічної безпеки підприємницької діяльності, найбільше значення має служба власної

економічної безпеки [18]. Аналізуючи дані по підприємству ПрАТ "Виробниче об'єднання" Одеський консервний завод" можна зробити наступні висновки: товариство немає постійної стабільності економічної безпеки, у 2016 р. прослідковувалась найбільша захищеність, трохи менша у 2015 р. Така тенденція може бути зв'язаною за переважною залежністю від кількості заключених угод та контрактів фірми. Одним із основних показників економічної безпеки на підприємстві є рентабельність. І саме тому для того, щоб підвищити рівень економічної безпеки підприємства було запропоновано збільшити рентабельність доходу підприємства шляхом скорочення собівартості продукції на ньому. При проведенні дослідження та розрахунків рентабельність при введенні нової технології на ПрАТ "Виробниче об'єднання" Одеський консервний завод" може збільшитися на 49 %.

Отже, щоб покращити стан економічної безпеки на підприємстві було розроблено ряд рекомендацій та прорахований один із методів, а саме - це збільшення рентабельності доходу шляхом скорочення собівартості, запропоновано введення нової технології. При введенні їх у дію ПрАТ "Виробниче об'єднання" Одеський консервний завод" може дійсно досягти високих результатів в даному аспекті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Череп А. В., Лубенець І. О. Концептуальні засади економічної безпеки підприємств// Вісник Запорізького національного університету №1 (5). Запорізький національний університет, Україна. 2010.URL: http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2010/Vest_Ek5-1-2010-PDF/062-66.pdf (дата звернення: 08.05.2017)
2. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення). К.: Національний торговельно-економічний університет. 2004. 759 с.
3. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия. К.: Ника-центр, Эльга. 2004. 784 с.
4. Захаров О. І., Пригунов П. Я. Організація та управління економічною безпекою суб'єктів господарської діяльності: Навч. посібник. К., 2008. 257 с.
5. Проблеми управління економічною безпекою суб'єктів господарювання: Монографія /Кириченко О. А., Сідак В. С. та ін. К.: Університет «Крок». 2008. 403 с.
6. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект: Навчальний посібник. К.: Атіка. 2005. 432 с.
7. Шкарлет С. М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект: Монографія. К.: Книжкове вид-во НАУ. 2007. 436 с.
8. Грунин О. А., Грунин С. О. Экономическая безопасность организации. – СПб.: Питер. 2002. 160 с.
9. Олейников Е. А. Основы экономической безопасности. М. 1997. 233 с.
10. Дробний Б. М. Кадрова та інтелектуальна безпека підприємства // Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького. URL: http://www.rusnauka.com/43_DWS_2015/Economics/10_203131.doc.htm (дата звернення: 27.04.2017)

11. Лугова В. М. Соціальна безпека як ключова підсистема безпеки підприємства / В. М. Лугова, Т. В. Голубєва // Бізнесінформ. Економіка. 2011. № 10 С. 69 – 72.
12. Омельчук С. С. Визначення сутності поняття «економічна безпека підприємства» та його складових / С. С. Омелянчук // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2008. № 6. Т.1. С. 206 –210.
13. Безбожний В. Л. Вибір способу забезпечення соціально-економічної безпеки великих промислових підприємств: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.04 / СНУ ім. В. Даля МОН України. Луганськ, 2009. 20 с.
14. Іляш О. І. Наукові передумови ідентифікації категорії «соціальна безпека регіону» / Збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. Економічні науки Сер. «Регіональна економіка». 2010. Вип. 7 (27). Ч. 3. С. 37 –62.
15. Технічна безпека на підприємстві.
[URL: http://informsvit.com.ua/news/nid438.html](http://informsvit.com.ua/news/nid438.html) (дата звернення: 07.05.2017)
16. Штангрет А. М. Ключові загрози забезпечення техніко-технологічної безпеки на підприємствах видавничо-поліграфічної галузі України / А. М. Штангрет, О. М. Петрашова // Екон. вісн. ун-ту [Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди]. 2011. № 16/2. С. 142–146.
17. Економіка підприємства. Підручник / За ред. А. В. Шегди. К.: Знання, 2010. 614 с.
18. Характеристика економічної безпеки підприємства в ситуаційному менеджменту: сутність, принципи організації та ключові завдання – Ситуаційний менеджмент. URL:
http://pidruchniki.com/11510513/menedzhment/harakteristika_ekonomichnoyi_bezpeki_pidpriyemstva_situatsiynomu_menedzhmentu_sutnist_printsipi (дата звернення: 30.04.2017)
19. Методичні підходи до оцінки енергетичної безпеки підприємства // Забезпечення енергетичної безпеки України / Рада національної безпеки і

оборони України, Національний інститут проблем міжнародної безпеки. К.: НІПМБ, 2003. 264 с.

20. Краснощоківа Ю. В. Інноваційна безпека підприємства як запорука конкурентоспроможності в умовах інтеграції. Управління розвитком. 2011. № 4 (101). С. 177–178. URL:

http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Uproz/2011_4/u1104kr4.pdf. (дата

звернення: 30.04.2017)

21. Максиміва Т. С. Формування інноваційної політики підприємства / О. В. Філімонова, К. В. Лиштван // Економічний вісник Донбасу. 2010. № 2 (20). С. 181–183.

22. Берлач А.І. Безпека бізнесу : навч. посібн. К. : Вид-во "Університет Україна", 2007. 280 с.

23. Грунін О. А. Экономическая безопасность организации. СПб : Питер, 2002. 451 с.

24. Донець Л.І. Економічна безпека підприємства : навч. посібн. / Л.І. Донець, Н.В. Ващенко. К. : Центр навч. літ-ри, 2008. 240 с.

25. Економіка підприємства : підручник / за заг. ред. С.Ф. Покропівного. - Вид. 2-ге, [перероб. і доп.]. К. : Вид-во КНЕУ, 2000. 528 с.

26. Іванюта Т.М. Економічна безпека підприємства / Т.М. Іванюта, А.О. Заїчковський. К. : Центр навч. літ-ри, 2009. 256 с.

27. Кірієнко А.В. Механізм досягнення і підтримки економічної безпеки підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 - Економіка, організація і управління підприємством / Київський національний економічний університет. К., 2000. 19 с.

28. Ковалев Д. Экономическая безопасность предприятия / Д. Ковалев, Т. Сухорукова // Экономика Украины. 2005. № 10. С. 48 - 52.

29. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: монографія / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко. К. : Вид-во "Лібра", 2003. 280 с.

30. Кравчук А.Ю. Система управління методичним забезпеченням

економічної безпеки на підприємстві. Львів : Вид-во "Світ", 2008. 136 с.

31. Кракос Ю. Б. Подход к оценке уровня финансовой составляющей экономической безопасности предприятия // Экономика, финансы и право. - 2006. № 12. С. 7 - 12.

32. Лабунская С. В. Особенности количественного определения уровня внутренних угроз экономической безопасности деятельности предприятия / С. В. Лабунская, Е. В. Прокопишина // Бизнес Информ. 2007. № 11. С. 97 - 102.

33. Лоханова Н. Система управління станом економічної безпеки підприємства: проблемні питання, концепція розвитку // Економіст. 2005. № 2. С. 52-56.

34. Напрями організації економічної безпеки на підприємстві// Економіка підприємства. Іванілов О.С. Бібліотека українських підручників [URL:http://libfree.com/138701804_ekonomikanapryami_organizatsiyi_ekonomichno_bezpeki_pidpriyemstvi.html](http://libfree.com/138701804_ekonomikanapryami_organizatsiyi_ekonomichno_bezpeki_pidpriyemstvi.html) (дата звернення: 30.04.2017)

35. Основи створення комплексної системи економічної безпеки підприємства: теоретичний аспект. Джерело: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Інформаційні ресурси. Наукова періодика України. Електронні наукові фахові видання. Автор: Коваленко К. В.

36. Пономарев В. П. Формирование механизма обеспечения экономической безопасности : Автореф. дис.канд. экон. наук : 08.06.01 / Восточноукраинский государственный университет, Луганск, 2000. - 27 с.

37. Цигилик И. И. Экономическая безопасность предприятия в системе внутреннего экономического механизма / И. И. Цигилик, Т. М. Паневник // Экономика. 2007. № 8. С. 3 - 5.

38. Экономика и организация безопасности хозяйствующих субъектов / Гусев В. С., Демин В. А., Кузин Б. И. и др. СПб : Очарованный странник, 2001. 288 с.

39. Кравчук А.Ю., Кліменко Т.Л. Система управління методичним забезпеченням економічної безпеки на підприємстві / Кравчук А.Ю.,

- Кліменко Т.Л. URL:
<http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=331> (дата звернення: 05.05.2017)
40. Користін О.Є.. Економічна безпека. URL:
http://pidruchniki.ws/14051003/ekonomika/osnovni_polozhennya_sistemi_bezpeki_pidpriyemnitstva (дата звернення: 30.04.2017)
41. Покропивний С.Ф. Економіка підприємств. URL: http://serpavlion.narod.ru/K2/econom_pid/Rozd_18.htm (дата звернення: 30.04.2017)
42. Туган-Барановський М.І. Політична економія. Курс популярний. К.: "Наукова думка", 1994. 264 с.
43. Живко З. Б. Конспект лекцій з економічної безпеки/ Живко З. Б.К., 2012
44. Экономическая безопасность. Производство - Финансы - Банки /Под ред. В.К. Сенчагова. -М.: ЗАО "Финстатинформ", 1998.- 230 с.
45. Сенчагов В. К. Экономическая безопасность как основа обеспечения национальной безопасности / В. К. Сенчагов // Вопросы экономики. -2001. -№ 8. - С. 64-79.